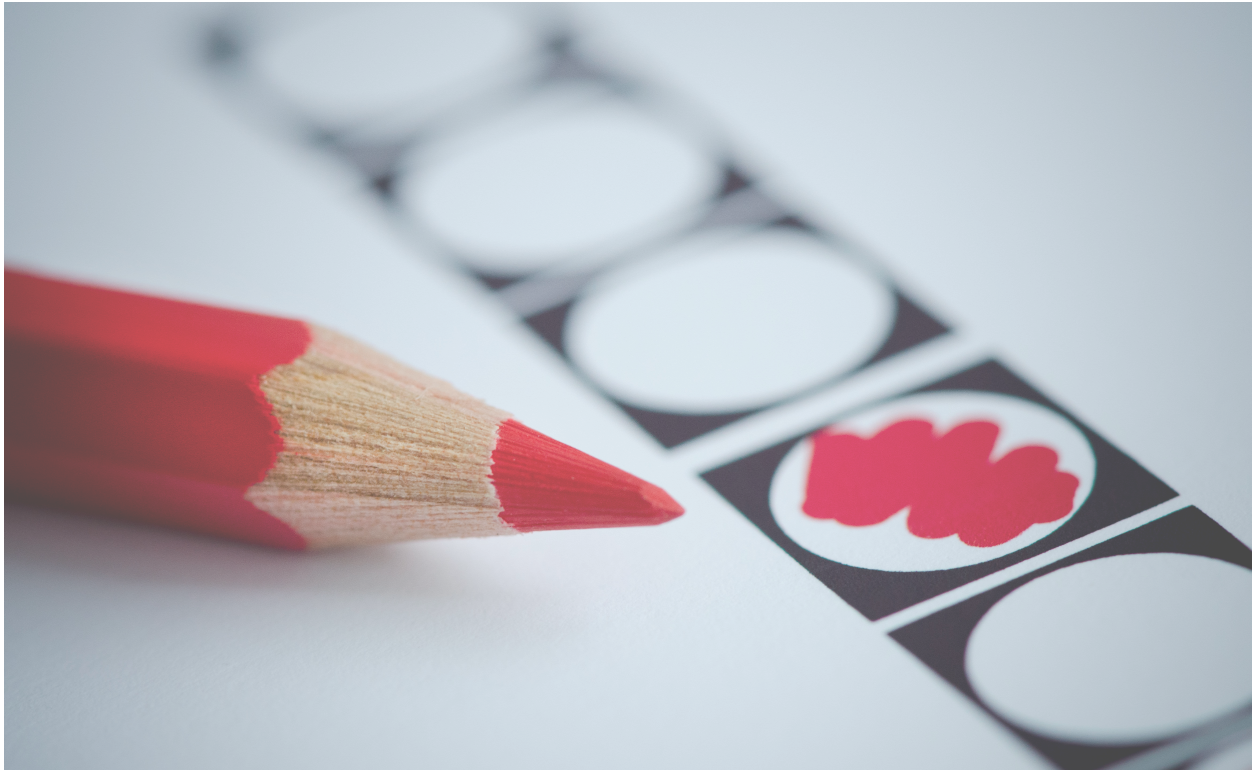

Jongeren en hun stemintentie

*Een kwantitatief onderzoek naar jongeren en hun stemintentie
voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017*

Nina van den Heuvel - 5752663
Masterscriptie Contemporary Social Problems
Scriptiebegeleider: Vincent Buskens
Stagebegeleider: Reint Jan Renes
Utrecht, juni 2017

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Na een intensieve periode van studie en stage is mijn scriptie het laatste onderdeel voor het afronden van de master ‘Contemporary Social Problems’. Deze scriptie heb ik in opdracht van PubLab mogen schrijven. Het was een leerzame periode, waarin ik veel kennis en ervaring heb opgedaan, zowel in theorie als in de praktijk.

Graag wil ik mijn dank uitspreken naar Reint Jan Renes, mijn stagebegeleider, die mij de mogelijkheid heeft gegeven om voor PubLab een onderzoek uit te voeren naar jongeren en hun stemintentie. Een onderwerp dat sterk op mijn interesse aansluit en waar ik mij met volle overgave in heb verdiept. Daarnaast wil ik mijn scriptiebegeleider Vincent Buskens bedanken. De begeleiding van Vincent heeft een positieve bijdrage geleverd aan mijn scriptie. Vincent kwam met waardevolle feedback en wist mij van interessante inzichten te voorzien.

Nina van den Heuvel

Utrecht, juni 2017

Samenvatting

Dit onderzoek heeft in kaart gebracht waarom jongeren wel of niet besluiten om mogelijk hun stem uit te brengen en door welke eigenschappen dit verklaard kan worden. Er is hierbij niet alleen naar de demografische factoren geslacht, opleiding en leeftijd gekeken die van invloed zijn op de stemintentie van jongeren, maar ook naar de invloed van interesse, kennis, vertrouwen, belangrijkheid van directe democratie en gebruikte nieuwsbron. Daarnaast is er gekeken hoe de demografische factoren samenhangen met de factoren interesse, kennis, vertrouwen, belangrijkheid van directe democratie en gebruikte nieuwsbron. Hiervoor is gebruik gemaakt van een enquête die is uitgezet door twee studenten van Bestuurs- en Organisationswetenschap aan de Universiteit Utrecht in opdracht van DUB en Trajectum (n=825). Deze enquête is aangepast en direct daarna onder extra hbo en mbo studenten verspreid (n=230). Resultaten (n=1055) tonen aan dat belangrijkheid van directe democratie en het gebruiken van de nieuwsbron radio voor het vergaren van politiek nieuws, een marginaal significant effect heeft op de stemintentie van jongeren. Radio heeft echter een negatief effect op de stemintentie van jongeren, dit is tegen de verwachting in. Verder is een opvallende uitkomst dat respondenten die gebruik van social media maken om politiek nieuws te vergaren, negatief op interesse, kennis en belangrijkheid van directe democratie scoren. Jongeren die gebruik maken van social media hebben minder interesse in politiek, minder politieke kennis en vinden directe democratie minder belangrijk. Hoe dit precies samenhangt zou in vervolgonderzoek verder onderzocht moeten worden.

Trefwoorden: jongeren, Tweede Kamerverkiezingen, interesse, kennis, vertrouwen, directe democratie & nieuwsbron

Inhoudsopgave

	Pagina:
1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Historie	4
1.3 Stemgedrag	5
1.4 Stemgedrag jongeren	6
1.5 Maatschappelijke relevantie	7
1.6 Wetenschappelijke relevantie	8
1.7 Doelstelling	8
1.8 Onderzoeksvragen	8
1.9 Opzet scriptie	9
2. Theorie	10
2.1 Demografische factoren	10
2.2 Interesse	11
2.3 Kennis	12
2.4 Vertrouwen	14
2.5 Democratie	15
2.6 Nieuwsbron	16
2.7 Conceptueel model	18
3. Methoden van onderzoek	19
3.1 Data	19
3.2 Operationalisering	20
4. Resultaten	24
4.1 Beschrijvende resultaten	24
4.2 Bivariate correlatie analyse	26
4.3 Logistische regressie analyse	28
5. Conclusie & Discussie	31
6. Beleidsadvies	35
Literatuur	38
Bijlagen	46
Bijlage 1 – Aangepaste enquête	46
Bijlage 2 – Originele enquête	48

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De Brexit heeft onlangs aangetoond dat er een grote discrepantie bestaat tussen het stemgedrag van verschillende leeftijdsgroepen. 72 procent van de jongeren tussen de 18 en 24 jaar wilden dat Groot-Brittannië onderdeel van de EU bleef. Naarmate de leeftijd van Britten oploopt, werd ook de wens kleiner om binnen de EU te blijven. Slechts 34 procent van de 65-plussers wilden dat Groot-Brittannië onderdeel van de EU bleef (Moore, 2016). “Meer dan opleidingsniveau en sociale klasse, laat leeftijd een duidelijke kloof zien in dit referendum”, aldus Sara Hobolt, hoogleraar Politicologie aan de London School of Economics (Sharifi, 2016). Ondanks dat jongeren juist tegen de Brexit waren, hebben zij hun stem nauwelijks laten horen. Slechts 36 procent van de jongeren heeft een stem uitgebracht tijdens het referendum (SkyData, 2016). Ook toont de afgelopen verkiezingen van november 2016 in de Verenigde Staten aan, dat jongeren (18-29 jaar) liever een andere uitslag hadden gezien. De jongeren stemden met 55 procent op Clinton tegenover 37 procent op Trump. Het aantal jongeren dat heeft gestemd was 50 procent, hetzelfde aantal als in 2012 (CIRCLE, 2016). Hoewel jongeren andere gedachten hebben wat betreft politiek, lijkt het erop dat jongeren in Groot-Brittannië en in de Verenigde Staten nauwelijks voor hun stem uitkomen. In Nederland doet dit verschijnsel zich ook voor. Uit onderzoek (Kanne & Van Schelven, 2017) blijkt dat in 2007 nog 43 procent van de jongeren van mening was dat Nederland zich in de verkeerde richting ontwikkelde en 57 procent in de goede richting. Anno 2017 is dat beeld onder de jongeren precies andersom. Ondanks dat jongeren andere gedachten hebben over de ontwikkeling van Nederland blijft de opkomst tijdens Tweede Kamerverkiezingen laag. De afgelopen Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 is, ondanks de hoge opkomst van 81,93 procent, het aantal niet-stemmers onder jongeren (18-24 jaar) toegenomen van 30 (2012) tot 34 procent (CBS, 2017).

1.2 Historie

Wanneer er naar de historie van de opkomst bij Tweede Kamerverkiezingen wordt gekeken zijn er drie opvallende ontwikkelingen te zien. Allereerst is er een daling in opkomst waar te nemen sinds 1971. In dit jaar werd de opkomstplicht afgeschaft en daalde de opkomst van 94,9 procent in 1967 tot 79,1 procent in 1971. Het tweede opvallende punt is dat, ondanks de vele discussies omtrent de dalende betrokkenheid van de kiezers, de opkomst niet verder afnam, maar juist toenam tot 88 procent in 1977. Hierna is er weer een afname in opkomst waar te nemen en is 1998 een historisch dieptepunt met een opkomst van 73,3 procent (Thomassen, Aarts & Van der Kolk, 2000). Na het historisch dieptepunt in 1998 is er een vrij

stabiele opkomst tussen 2002 tot 2012, de opkomst schommelde beperkt tussen de 74,6 en 80,4 procent. Ten derde is de hoge opkomst tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 opvallend. Historisch gezien is dit de twee na hoogste opkomst met 81,93 procent, na de afschaffing van de opkomstplicht. Als er naar de opkomst onder jongeren (18-24 jaar) wordt gekeken is er een relatief dalende lijn in opkomst waar te nemen. Het aantal niet-stemmers is in 2006 29 procent, in 2010 41 procent en in 2012 30 procent. De afgelopen Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 is het aantal niet-stemmers onder jongeren toegenomen tot 34 procent (CBS, 2017).

1.3 Stemgedrag

Er zijn verschillende redenen waarom burgers besluiten te gaan stemmen. Allereerst hebben de Tweede Kamerverkiezingen in vergelijking met andere verkiezingen een hoge prioriteit. De overige verkiezingen worden als minder belangrijk gezien en worden in de literatuur *second order elections* genoemd (Reif & Schmitt 1980; Van der Eijk & Franklin, 1996). Ten tweede, burgers hebben het gevoel dat de Tweede Kamerverkiezingen hun leven (zaken als wonen, werken, zorg, sociale zekerheid, vrijetijdsbesteding, pensioenen) en hun financiële status (koopkracht) beïnvloedt. Een belangrijke factor is wie of welke partij(en) er aan de macht komt (Franklin, 1996) en hoe hun leven en financiële status door de uitslag van de verkiezingen wordt beïnvloed. Ten derde, burgers moeten het gevoel hebben dat zij tussen partijen kunnen kiezen, een hoge mate van polarisatie tussen politieke partijen is hierbij belangrijk. Oftewel hoe duidelijker de sociale en ideologische conflicten tussen politieke partijen, hoe meer belang burgers zullen hechten aan de uitkomst van de verkiezingen en hoe hoger de opkomst zal zijn (Downs, 1957; Powell, 1986; Grofman, 1996).

Desondanks blijven er burgers die niet hun stem uitbrengen. Er zijn twee algemene verklaringen waarom burgers niet stemmen, de niet-politieke en de meer politieke verklaringen. De niet-politieke verklaring houdt in dat een burger niet kan stemmen doordat de burger niet fysiek in staat is wegens ziekte, niet vitaal genoeg is, zich in het buitenland bevindt of aan het werk is. De meer politieke verklaring kan verschillende redenen bevatten. Ten eerste, de burger heeft bijvoorbeeld een lage verwachting van de overheid. Het vertrouwen in de overheid is hierdoor nihil en/of de burger voelt zich in de steek gelaten. Ten tweede, de burger verwacht niet veel van de politici die verkiesbaar zijn en is politiek cynisch. Als derde reden wordt gegeven dat de burger van mening is dat het niet uitmaakt waar je op stemt, de politieke partijen beslissen toch zelf wat zij doen en luisteren niet naar de burger. Tot slot, de burger heeft het gevoel dat zijn stem geen verschil maakt, omdat zijn stem er 1 uit miljoenen is (Korsten, 2012).

1.4 Stemgedrag jongeren

Als er naar de jongere generaties wordt gekeken speelt met name de individualisering een rol. De individualisering refereert naar het sociale en historische proces waarbij waarden, overtuigingen, houdingen en gedrag steeds meer zijn gebaseerd op persoonlijke keuze en minder afhankelijk zijn van traditie en sociale instellingen (Ester, Halman & Moor, eds.). Stemmen is traditioneel gezien een gevoel van burgerplicht en burgers voelden zich meer verbonden met een bepaalde politieke partij (Aarts, 1999; Fuchs, 1998; Kaase, 1998). De binding met één specifieke partij is niet meer vanzelfsprekend en de norm dat stemmen als burgerplicht wordt gezien is afgenomen. Het proces van individualisering en de afnemende sociale controle worden hierbij als reden genoemd (Kühnel & Fuchs, 1998). Deze verschuiving leidt tot minder betrokkenheid bij maatschappelijke en politieke organisaties en wordt hierdoor ook minder doorgegeven van generatie op generatie ten opzichte van vroeger (Thomassen et al., 2000).

Daarnaast zijn een aantal factoren van invloed op de stemintentie van jongeren. De mate van interesse speelt een grote rol bij de stemintentie (Nuus, 2002; Russell, Fieldhouse, Purdam, & Kalra, 2002). Jongeren hebben alleen een lage mate van interesse. Er zijn meerdere redenen waarom jongeren een hoge mate van desinteresse hebben in politiek. De belangrijkste verklaring is dat jongeren politiek niet relevant vinden voor hun dagelijkse leven. Zij geven aan dat politiek relevant is voor volwassenen (Buckingham, 2000). Daarnaast staat politiek ver van hun ideeën en dagelijks leven af en zij ervaren politiek als saai (Children and Young People's Unit, 2002). De grote desinteresse onder jongeren in politiek is verontrustend te noemen, omdat desinteresse tot een lagere stemintentie kan leiden.

Kennis speelt ook een belangrijke rol. Het gebrek aan politieke kennis kan leiden tot het maken van een niet onderbouwde keuze of het helemaal niet gaan stemmen (Delli Carpini & Keeter, 1996; Furnham & Stacey, 1991; Galston, 2001; Vis, 1995; Torney-Purta, Lehmann, Oswald, & Schulz, 2001).

Vertrouwen in de politiek is eveneens belangrijk om een stem uit te brengen (Dermody, Hanmer-Lloyd & Scullion, 2010). Echter blijkt dat jongeren weinig vertrouwen hebben in de politiek (Bromley & Curtice, 2002; Dermody & Hanmer-Lloyd, 2008; Mulgan & Wilkinson, 1997; Park, 1999; Parry, Moyser & Day, 1992; White, Bruce & Ritchie, 2000).

Als er naar de tevredenheid over de democratie wordt gekeken is er een groeiende kloof tussen burger en politiek waar te nemen. Om de kloof te dichten en de stemintentie te verhogen speelt de attitude die jongeren ten opzichte van elementen uit de directe democratie hebben mogelijk een rol (Dalton, 2006).

Tot slot komt nieuwsbron naar voren als interessante factor. Doordat jongeren tegenwoordig veelal social media gebruiken om nieuws te vergaren (Newman, Fletcher, Levy & Kleis Nielsen, 2016) heeft er zich een verplaatsing voorgedaan ten opzichte van oudere generaties (Möller, 2015). Deze verplaatsing wordt vaak als negatief bestempeld, door de komst van de *filter bubble* techniek (Pariser, 2011) en nepnieuws (Wineburg & McGrew, 2016). Dit zorgt mogelijk voor een lagere stemintentie (Esser & De Vreese, 2007; Moeller & De Vreese, 2013; Delli Carpini, 2000).

De factoren interesse, kennis, vertrouwen, belangrijkheid van directe democratie en nieuwsbron worden verder toegelicht in het theorie hoofdstuk.

1.5 Maatschappelijke relevantie

Er is een spanning tussen het micro- en macroniveau waar te nemen omtrent het stemgedrag van jongeren. Op microniveau is het in eerste instantie niet van belang of iemand wel of niet zijn stem uitbrengt. Elke individuele stem doet er in feite niet of nauwelijks toe, omdat één enkele stem geen verschil maakt. Maar wanneer jongeren massaal thuisblijven en dit in de toekomst blijven doen, wordt hun gezamenlijke stem niet gehoord en is dit problematisch voor de democratie. Dit zou betekenen dat in de toekomst haast niemand meer zijn stem gaat uitbrengen en de vertegenwoordiging van het volk nihil is.

Daarnaast zijn er tijdens de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 850.000 nieuwe stemgerechtigden bijgekomen, goed voor 13 zetels (CBS, 2017). Op macroniveau kunnen jongeren dus zeker een verschil maken voor de uitkomst van de Tweede Kamerverkiezingen.

Verder is het op microniveau belangrijk dat jongeren hun stem uitbrengen. Dit is van belang voor de jongeren aangezien zij de toekomst zijn en met de genomen besluiten dienen te leven. Zoals ook Van der Brug (2017) stelt: “Stemmen kost misschien moeite, maar het is zo belangrijk. Er worden namelijk beslissingen gemaakt over jouw leven!”. Niet alleen gaat het over de toekomst van de jongeren. Ook verkrijgen jongeren een groot aantal positieve gevoelens wanneer zij hun stem uitbrengen. Zij voelen zich door het stemmen geïnteresseerd, onderdeel van de gemeenschap, onderdeel van een belangrijk moment van een land, verantwoordelijk, opgewonden en zelfs gelukkig. Dit is een cruciaal element, omdat het verklaart dat wanneer jongeren mogen stemmen en kunnen meemaken hoe dit is, inzien dat het een aangename en spannende ervaring is. Daarentegen zijn de jongeren die ervoor kiezen om niet te stemmen, uitgesloten van deze positieve ervaringen en gedeelde momenten (Cammaerts, Bruter, Banaji, Harrison & Anstead, 2016).

Niet alleen de positieve emoties die stemmen met zich meebrengt zijn een interessant gegeven. Uit onderzoek van Butler & Stokes (1969) komt naar voren dat wanneer jongeren al vanaf de eerste keer dat zij mogen stemmen daadwerkelijk gaan stemmen, zij eerder geneigd zijn om later weer te gaan stemmen. Het is dus van belang om te onderzoeken hoe politiek toegankelijker gemaakt kan worden en hoe jongeren zich meer verbonden voelen met politiek, zodat zij vanaf de eerste keer dat ze stemgerechtigd zijn hun stem uitbrengen.

1.6 Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek is wetenschappelijke relevant, omdat het onderzoek inspeelt op een mogelijk groter probleem omtrent de democratie in de toekomst. Daarnaast wordt er niet alleen gekeken naar welke factoren effect hebben op de stemintentie van jongeren. Ook worden de onderliggende mechanismen en hoe de factoren met elkaar samenhangen onderzocht. Verder is dit onderzoek vernieuwend doordat er gekeken wordt naar gebruikte nieuwsbronnen voor het vergaren van politiek nieuws door jongeren. Dit speelt in op de zorgen die er momenteel zijn rondom het vele gebruik van social media door jongeren, het opkomende nepnieuws en de *filter bubble* techniek. Eerdere studies hebben dit nog niet specifiek toegelicht omtrent de stemintentie van jongeren. Daardoor zal dit onderzoek van toegevoegde waarde zijn door het verkrijgen van nieuwe inzichten. Daarnaast kunnen de uitkomsten van dit onderzoek als input dienen voor vervolgonderzoek.

1.7 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen wat de percepties van jongeren zijn ten opzichte van politiek en met name de Tweede Kamerverkiezingen. Door de percepties van jongeren in kaart te brengen is het mogelijk om een beleidsadvies te schrijven voor de aankomende Tweede Kamerverkiezingen. In dit beleidsadvies zal beschreven worden hoe ervoor gezorgd kan worden, dat jongeren meer gestimuleerd worden om te gaan stemmen.

1.8 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvraag die centraal staat in deze scriptie is: *Waarom besluiten jongeren om wel of niet te gaan stemmen en door welke eigenschappen kan dit verklaard worden?*

1. Beschrijvende vraag: In welke mate zijn jongeren van plan om hun stem uit te brengen en hoe verschilt dat tussen type en groepen jongeren?

2. Verklarende vraag: Hoe hangen opleiding, geslacht en leeftijd samen met interesse, kennis, vertrouwen, belangrijkheid van directe democratie en gebruikte nieuwsbron en hoe kunnen we uit die combinatie stemintentie verklaren?

3. Beleidsadvies vraag: Hoe kunnen we de stemintentie stimuleren onder jongeren?

1.9 Opzet scriptie

In hoofdstuk 2 wordt de theorie besproken omtrent jongeren en hun stemintentie. De gebruikte methodologie wordt in hoofdstuk 3 weergegeven. Hoofdstuk 4 betreft de resultaten van het onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 de conclusie en discussie behandeld, opgevolgd door het beleidsadvies in hoofdstuk 6.

2. Theorie

Het theorie hoofdstuk is in twee delen opgedeeld, allereerst worden de verwachte effecten van een aantal demografische factoren besproken: opleiding, geslacht en leeftijd. Daarna worden de factoren: interesse, kennis, vertrouwen, democratie en nieuwsbron nader toegelicht. Naast inhoudelijk de hypothesen toe te lichten, wordt er aandacht besteed aan hoe de verschillende factoren samenhangen met de sociaal demografische factoren opleiding, geslacht en leeftijd (wanneer deze van invloed zijn).

2.1 Demografische factoren

Vanuit de moderniseringstheorie kunnen verschillende ontwikkelingen in het politiek gedrag van burgers en de dalende opkomst verklaard worden. Enkele ontwikkelingen in de Westerse wereld zijn de forse economische groei, de enorme stijging van het opleidingsniveau en de ontwikkeling van de massacommunicatiemiddelen. Het gevolg is dat de burger op individueel niveau grote veranderingen heeft doorgemaakt (Inglehart, 1977; 1990; 1997) en deze ontwikkelingen worden ook wel de individuele modernisering genoemd (Fuchs & Klingemann, 1995).

In de eerste plaats is er geleidelijk na de oorlog een generatie opgegroeid waarbij het waardepatroon is veranderd van materialistisch naar postmaterialistisch. In een postmaterialistisch waardepatroon staat de kwaliteit van leven en zelfontplooiing voorop. De ‘nieuwe burgers’ volgen niet langer de gebaande paden, maar creëren eigen mogelijkheden om impact op de politiek te maken (Barnes & Kaase 1979). De ‘nieuwe burgers’ zijn proactief te noemen en proberen al dan niet in samenwerking met anderen, hun eigen politieke boontjes te doppen (Thomassen et al., 2000).

In de tweede plaats heeft de toename van het opleidingsniveau en van het informatieaanbod door de massamedia, tot een ‘cognitieve mobilisatie’ geleid. Op basis van de gemiddeld hogere opleiding van de jongere generatie, is de verwachting dat jongeren in het algemeen vaker hun stem uitbrengen bij verkiezingen (Thomassen et al., 2000). Wanneer er naar opleiding wordt gekeken kan er verwacht worden dat hoogopgeleiden een grotere kans hebben te gaan stemmen. Hoger opgeleiden zijn mondig en kunnen hun kritiek goed verwoorden op politiek (Lipset, 1981). Verder heeft de lagere sociale klasse later stemrecht gekregen dan de hogere sociale klasse, daardoor waren de burgers van de lagere sociale klasse minder geïntegreerd in de politiek. De norm om je stem uit te brengen tijdens verkiezingen is hierdoor een stuk minder benadrukt in de lagere sociale klasse. Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid dat burgers uit de lagere sociale klasse minder snel hun stem uitbrengen (Texeira, 1989). Verder doet de algemene trend dat hoger opgeleiden meer participeren (Birch, 1993; Emler & Frazer, 1999) zich ook voor onder jongeren

(Beker & Merens, 1994). De studie van Aarts (2000) bevestigt het verband tussen opleiding en opkomst. In deze studie toont opleiding gedurende alle onderzochte verkiezingsjaren een aanzienlijk positieve invloed op opkomst aan. *H1. Jongeren met een hogere opleiding, hebben een hogere stemintentie.*

De moderniseringsprocessen zijn niet alleen terug te zien in een stijgend opleidingsniveau, maar ook in de afname van traditionele verschillen in politieke attitudes tussen mannen en vrouwen. Onder traditionele verschillen wordt het stereotype van de in politiek geïnteresseerde en zelfverzekerde man versus de politiek onverschillige en onzekere vrouw verstaan (Aarts, 2000). Ondanks de afnemende traditionele rolverdeling tussen seksen (Aarts & Thomassen, 2000) zeggen jongens vaker te gaan stemmen dan meisjes (Nuus, 2002). *H2. Jongens hebben een hogere stemintentie dan meisjes.*

Daarnaast is er een sterke groei waar te nemen van 47 tot 82 procent in de bereidheid om te gaan stemmen tussen de leeftijd 14-19 jaar. Deze toename komt mogelijk door de toegenomen belangstelling en groei van het gevoel voldoende kennis van politiek te hebben om te gaan stemmen (Elchardus & Vanhoutte, 2007). *H3. Naarmate de leeftijd van jongeren toeneemt, neemt de stemintentie toe.*

De verschuiving in waardepatroon en de cognitieve mobilisatie theorie duiden erop dat het aantal jongeren dat zijn stem zou uitbrengen tijdens de Tweede Kamerverkiezingen, eerder zal toenemen dan afnemen.

2.2 Interesse

Politieke interesse is een interessante factor wat betreft de opkomst bij verkiezingen. Onder politieke interesse wordt het gevoel van nieuwsgierigheid over politieke zaken verstaan (Gabriel & Van Deth, 1995). De demografische factor opleiding is van invloed op de interesse in politiek. Vanuit de cognitieve mobilisatie theorie is de verwachting dat doordat jongeren tegenwoordig hoger opgeleid zijn, dit tot een hogere politieke interesse onder de jongste generatie leidt (Emler & Frazer, 1999). Het systematisch onderzoek dat gestart is in 1971 toont dit niet aan. Dit onderzoek geeft weer dat de politieke interesse in Nederland over het gehele electoraat vrij stabiel is gebleven, maar wanneer er naar de jongere generaties omtrent politieke interesse wordt gekeken is er wel een verandering waar te nemen (Thomassen et al., 2000). Uit verschillende onderzoeken (Aarts & Thomassen, 2000; CBS, 1999, 2003; Nuus, 2002; Ter Bogt & Van Praag, 1992; Van der Linden, 1990) blijkt dat Nederlandse jongeren in vergelijking tot oudere generaties relatief weinig interesse hebben in politiek. Dit is het sterkst te zien vanaf de generatie, die in 1982 of later stemgerechtigd is geworden (Aarts & Thomassen, 2000). Dat de jongere generaties consistent een lagere politieke interesse hebben dan de oudere generaties voorspelt dat de interesse onder Nederlandse stemgerechtigden alleen maar verder afneemt. Door de demografische ontwikkelingen zal de

jongere generatie de oudere generatie uit het electoraat verdringen (Thomassen, 2000). In vergelijking tot andere landen is de dalende interesse in politiek niet uniek voor Nederland, in veel andere landen is er ook een hoge mate van desinteresse onder jongeren te zien (Bonfadelli, 1998; Harrison & Deicke, 2000; Schorb & Theunert, 2000; Torney-Purta et al., 2001).

Geslacht laat ondanks de afnemende traditionele rolverdeling tussen de seksen, nog steeds een kloof zien in politieke verhoudingen en gedragingen (Aarts & Thomassen, 2000). Uit gegevens van het CBS (2016) blijkt dat anno 2016 jonge mannen (41 procent) vaker geïnteresseerd zijn in politiek dan jonge vrouwen (30 procent).

Leeftijd speelt tevens een rol bij de mate van interesse in politiek onder jongeren. Het is een interessant gegeven dat naarmate jongeren uitgroeien tot volwassenen hun interesse in politiek wel toeneemt. Dit is te zien in onderzoek van Qrius (2003), waar 21 procent van de niet stemgerechtigde jongeren interesse heeft in politiek, in tegenstelling tot 46 procent van de stemgerechtigde jongeren.

De demografische factoren zijn van belang, want jongeren die geïnteresseerd zijn in politiek gaan vaker stemmen dan ongeïnteresseerde jongeren (Nuus, 2002; Russell, Fieldhouse, Purdam, & Kalra, 2002). *H4. Jongeren met een hoge interesse in politiek hebben een hogere stemintentie.* Daarbij is de verwachting dat jongeren met een hogere opleiding, jonge mannen en naarmate de leeftijd toeneemt meer interesse hebben in politiek.

2.3 Kennis

Naast interesse speelt ook de mate van kennis een belangrijke rol voor de stemintentie van jongeren. Wanneer er naar de demografische factor opleiding wordt gekeken, kan gesteld worden dat opleiding van invloed is op het politieke kennisniveau van jongeren. Een hogere opleiding zowel bij volwassenen als bij jongeren leidt gemiddeld tot meer politieke kennis in vergelijking met lager opgeleide leeftijdsgenoten (Delli Carpini & Keeter, 1996; Emler & Frazer, 1999; Molloy, White, & Hosfield, 2002; Vis, 1995). Hoger opgeleiden zijn vanwege hun meer ontwikkelde cognitieve capaciteit in het algemeen beter in staat om ingewikkelde informatie te begrijpen en te verwerken dan lager opgeleiden (Neuman, 1986). Voor hoogopgeleiden is het hierdoor makkelijk om politieke informatie tot zich te nemen en beschikken zij in het algemeen over meer politieke kennis dan laagopgeleiden. Deze positieve samenhang tussen opleiding en politieke kennis wordt door onderzoek in de Verenigde Staten (Price, 1999) en in Nederland (Wittebrood, 1992) bevestigd.

Net als bij het concept interesse is er een kloof te zien tussen de seksen op het gebied van politieke kennis. Mannen en jongens hebben gemiddeld meer politieke kennis dan vrouwen en meisjes

(Furnham & Stacey, 1991; Wittebrood, 1992; Gemmeke, 1998; Vis, 1995). Het verschil in kennis tussen de seksen komt mogelijk doordat politiek wordt gezien als iets voor mannen. Van jongs af aan komen jongens en meisjes met deze eenzijdige kijk op politiek in aanraking (Verba, Burns & Schlozman, 1997). Daarnaast wanneer de jeugd volwassen wordt zorgt het arbeidsproces ervoor dat vrouwen verder weg van politieke zaken komen te staan. Dit komt doordat vrouwen gemiddeld minder beleidsfuncties of managementfuncties bekleden en voornamelijk werkzaam zijn in de zorg of directe dienstverlening (Hermans & Van Snippenburg, 1996). In het algemeen kunnen vrouwen zich daardoor minder identificeren met politiek, dat leidt tot minder politieke kennis (Van Snippenburg, Hagemann & Hendriks Vettehen, 2002).

Voor het verwerven van kennis kan leeftijd als een belangrijke factor gezien worden. Dit door te stellen dat met de toename van de leeftijd, men langer de tijd heeft gehad om politieke kennis op te doen. Via school, in je verdere leven via diverse mediakanalen zoals; krant, radio, televisie & internet en via je omgeving waar politiek nieuws ter sprake komt. Het is hierdoor mogelijk dat naarmate de leeftijd toeneemt er ook een toename van politieke kennis optreedt, door de continue stroom aan politieke informatie die mensen via de media en informele gesprekken bereikt (Van Snippenburg, Hagemann & Hendriks Vettehen, 2002).

Jongeren die over veel politieke kennis beschikken, zijn vaker van plan om te gaan stemmen bij verkiezingen, dan jongeren die weinig kennis hebben van politiek (Torney-Purta et al., 2001). Daarnaast is voor een goed functionerende democratie een geïnformeerd publiek van belang (Delli Carpini & Keeter, 1996). Zonder politieke kennis kunnen stemgerechtigden haast onmogelijk een doordachte, onderbouwde stem uitbrengen. Dit is binnen een representatieve democratie problematisch te noemen (Althaus, 1998; Galston, 2001; Jerit, 2009). Dat het gemiddelde niveau van politieke kennis vrij laag is, kan hierdoor als verontrustend beschouwd worden (Bartels, 1996; Delli Carpini & Keeter, 1996; Delli Carpini, 2005; Luskin & Bullock, 2011). Met name doordat meer dan de helft van de onderzochte jongeren over geen, zeer weinig of weinig politieke kennis beschikt (Dekker, 2016). Tot slot draagt een hogere mate van politieke kennis bij dat jongeren sneller zullen participeren (Delli Carpini & Keeter, 1996; Furnham & Stacey, 1991; Galston, 2001; Vis, 1995). *H5. Jongeren die beschikken over meer politieke kennis, hebben een hogere stemintentie.* Daarnaast is de verwachting dat jongeren die hoger opgeleid zijn, man zijn en naarmate de leeftijd toeneemt over meer politieke kennis beschikken.

2.4 Vertrouwen

Voor het functioneren van een samenleving is het essentieel dat burgers vertrouwen hebben in elkaar en in maatschappelijke en politieke instituties (Dohmen, Verbakel & Kraaykamp, 2010). Onder politiek vertrouwen wordt met name een positieve beoordeling van de prestaties van regeringen, partijen en leiders verstaan, gecombineerd met optimisme en vertrouwen in hun intenties om “goed” te doen (Citrin & Green, 1986; Miller, 1974; Mayer, Davis & Schoorman, 1995).

Burgers hebben door de jaren heen minder vertrouwen in politieke instituties, partijen en politici (Dalton, 2006). Opleiding speelt hierbij een belangrijke rol. Hoger opgeleiden hebben relatief meer vertrouwen in gezaghebbende instituties zoals politiek (Tweede kamer) dan lager opgeleiden. Voor opleiding is dat te duiden vanuit het perspectief van hulpbronnen: lager opgeleiden zijn minder in staat om te participeren in de samenleving en politiek vertrouwen te ontwikkelen dan hoger opgeleiden (SCP, 2015a).

Jongeren zien politici en regeringen als oneerlijk en ineffectief. Dit draagt bij aan hun overtuiging dat stemmen een 'waardeloze' handeling is en daarom zetten zij zich af en brengen zij geen stem uit (Bromley & Curtice, 2002; Dermody & Hanmer-Lloyd, 2008; Mulgan & Wilkinson, 1997; Park, 1999; Parry, Moyser & Day, 1992; White, Bruce & Ritchie, 2000). De negatieve houding die jongeren ten opzichte van politiek hebben, duidt er sterk op dat zij niet positief, hoopvol of zeker zijn van de intenties van regeringen, politieke partijen en/of partijleiders om ‘goed’ te doen.

Ook in Engeland doet dit verschijnsel zich voor. Veel jongeren voelen zich vervreemd en brengen hun stem niet uit (Dermody & Scullion, 2005; Halpern, 2003; Mulgan & Wilkinson, 1997; Pirie & Worcester, 1998, 2000; Putnam, 2000; White et al., 2000). Deze jongeren hebben geen politieke hoop, geloof of vertrouwen, zijn politiek sceptisch en cynisch (Dermody & Hanmer-Lloyd, 2005a).

Dit strookt met de analyse die weergeeft dat voornamelijk jonge kiezers in een negatieve spiraal terecht komen. Binnen deze spiraal zorgt het cynisme van de jongeren ervoor dat het vertrouwen in de politiek laag is, waardoor hun cynisme en negatieve gevoelens ten opzichte van de politiek nog verder toeneemt gedurende het verloop van de tijd (Bromley & Curtice, 2002; Mulgan & Wilkinson, 1997; Park, 1999; Pinkleton, Austin & Portman, 1998; White et al., 2000). Lage mate van vertrouwen, veel wantrouwen, hoog cynisme en laag niveau van effectiviteit zorgt voor een hogere mate van vervreemding van jongeren in verkiezingspolitiek (Miller, 1974). Dit is een verklaring waardoor het vertrouwen van jongeren in politici en de overheid afneemt en dat zij niet hun stem uitbrengen (Dermody, Hanmer-Lloyd & Scullion, 2010). *H6. Jongeren met meer vertrouwen in politiek, hebben een hogere stemintentie.* Daarbij is de verwachting dat hoger opgeleide jongeren meer vertrouwen hebben in de politiek.

2.5 Democratie

Nederland is op politiek gebied als een representatieve democratie ingericht (Dalton, 2016). Een representatieve democratie houdt in dat burgers indirect macht uitoefenen. Dit doen zij door tijdens verkiezingen een stem uit te brengen op een vertegenwoordiger. De burgerparticipatie is bij deze representatieve vorm van democratie beperkt (Michels, 2008). Een voorbeeld van een element uit de directe democratie is het referendum, dat soms wordt gebruikt in Nederland. Voorstanders van het referendum zijn van mening dat dit tot een vergroting van legitimiteit van politieke besluiten en van de betrokkenheid van de burgers bij de besluitvorming leidt. Middels het referendum is het voor burgers mogelijk om hun mening over een beleidsvoorstel uit te spreken. Terwijl bij verkiezingen de burgers slechts een stem op een van de politieke partijen kunnen uitbrengen. Het referendum zou positief zijn, omdat dit meer openbaarheid van de politieke discussie met zich meebrengt (Verhoeven, 2004).

Hoe de huidige democratie beoordeeld wordt ligt met name aan het opleidingsniveau van de burgers. Lager opgeleiden zijn negatiever over het functioneren van de democratie dan hoger opgeleiden (SCP, 2015b). Met name lager opgeleiden zijn van mening dat de vooral hoger opgeleiden politici de taal van het volk niet spreken. De burgers hebben hierdoor het gevoel dat de politici niet weten wat er speelt onder ‘gewone Nederlanders’ (Den Ridder & Dekker, 2011). Er kan omtrent democratie gesproken worden van een groeiende kloof tussen burger en politiek. Om deze kloof te dichten wordt als mogelijke oplossing het toevoegen van elementen uit de directe democratie aan de huidige representatieve democratie genoemd (Dalton, 2006). In een directe democratie is het voor de burger mogelijk om direct invloed uit te kunnen oefenen op besluitvorming (Hendriks, 2006). Er wordt door voorstanders gesteld dat een representatieve democratie de grondbeginselen van een democratie ondermijnt, omdat burgers slechts eenmalig in de vier of vijf jaar hun stem kunnen uitbrengen. Door elementen uit de directe democratie toe te voegen wordt de inspraak van de burgers groter. De ‘New Politics’ benadering laat zien dat de huidige politiek niet aansluit bij de nieuwe maatschappelijke werkelijkheid (Dalton, 2006). Burgers zijn op zoek naar nieuwe manieren om deel te nemen aan het politieke proces (Bengtsson & Mattila, 2010). Meer invloed voor burgers past bij de nieuwe maatschappelijke werkelijkheid, de burger heeft door de jaren heen meer zeggenschap gekregen (Elchardus, 2002). Rousseau (1762) stelt dat burgerparticipatie cruciaal is voor de levendigheid van het democratische proces. Het sociale contract is de basis van het politieke systeem. Het sociale contract houdt in dat burgers hun eigen verlangens naast zich neerleggen en ervoor kiezen om vrij te zijn door zelf wetten te maken. Om deze wetten te kunnen maken is politieke participatie cruciaal. Daarnaast ontstaat er een educatieve werking doordat individuele burgers participeren, leren zij om politiek bewuste burgers te zijn en komen zij op voor publieke

belangen. Burgers die meer betrokken worden bij het democratische proces, zullen volgens beleidsmakers en onderzoekers meer burgerinspraak krijgen, waardoor een groter draagvlak voor beleid kan worden gecreëerd. Hiermee wordt gelijk de kloof tussen burger en politiek gedicht. Hieruit volgt dat burgers zich meer identificeren met het democratische proces, waardoor de kans groter is dat burgers hun stem gaan uitbrengen (Dalton, 2006). De verwachting is dat dit ook voor jongeren geldt. *H7. Jongeren die directe democratie belangrijker vinden, hebben een hogere stemintentie.* Daarbij is de verwachting dat lager opgeleide jongeren directe democratie belangrijker vinden. Doordat lager opgeleiden het idee hebben dat zij, door middel van bijvoorbeeld een referendum, beter kunnen aangeven wat er daadwerkelijk speelt binnen de samenleving.

2.6 Nieuwsbron

Verschillende studies laten een positief verband zien tussen nieuwsgebruik en politieke participatie onder jongeren (Esser & De Vreese, 2007; Moeller & De Vreese, 2013). Het lezen van kranten en kijken naar nieuwsuitzendingen zorgt ervoor dat jongeren meer leren over politiek (Delli Carpini, 2000). Door het volgen van nieuws via kranten en TV-journaal verkrijgen jongeren meer politieke kennis en zullen zij eerder participeren.

Zoals eerder benoemd is er een toename van informatie door de komst van massamedia. Hierdoor zijn burgers beter geïnformeerd en vaardiger dan ooit om zich in het politieke proces te bewegen (Thomassen et al., 2000). Alhoewel de toename van het informatieaanbod ook een nadelig effect met zich meebrengt, met name wanneer er naar jongeren en hun gebruikte nieuwsbronnen wordt gekeken.

Op basis van sekse is er in nieuwsinteresse tevens een verschil waar te nemen. Jongens zijn meer geïnteresseerd in nieuws dan meisjes. Daarnaast worden actualiteitenprogramma's en het lezen van kranten meer door jongens gedaan dan door meisjes. Meisjes hebben meer interesse in 'emotie- en reality-TV' (Raeymaeckers, 2003; Beekhoven & Van Wel, 1998).

Ook het opleidingsniveau van jongeren speelt mee. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer er wordt gekeken naar nieuws- en actualiteitenprogramma's. Met name boeken en kranten worden meer door hoger opgeleiden gelezen (Huysmans & De Haan, 2001).

Jongeren lezen steeds minder de krant en volgen minder het nieuws op televisie (Huang, 2009). Het gevolg hiervan is dat er een kenniskloof ontstaat tussen de generaties (Kaid, McKinney & Tedesco, 2007). Echter kan er ook gesteld worden dat er een verplaatsing van het opdoen van kennis heeft voorgedaan (Möller, 2015). Jongeren halen vooral nieuws van het internet. Wereldwijd blijkt dat 28 procent van de jongeren via social media op de hoogte blijft van het laatste nieuws. Hoewel televisie nog

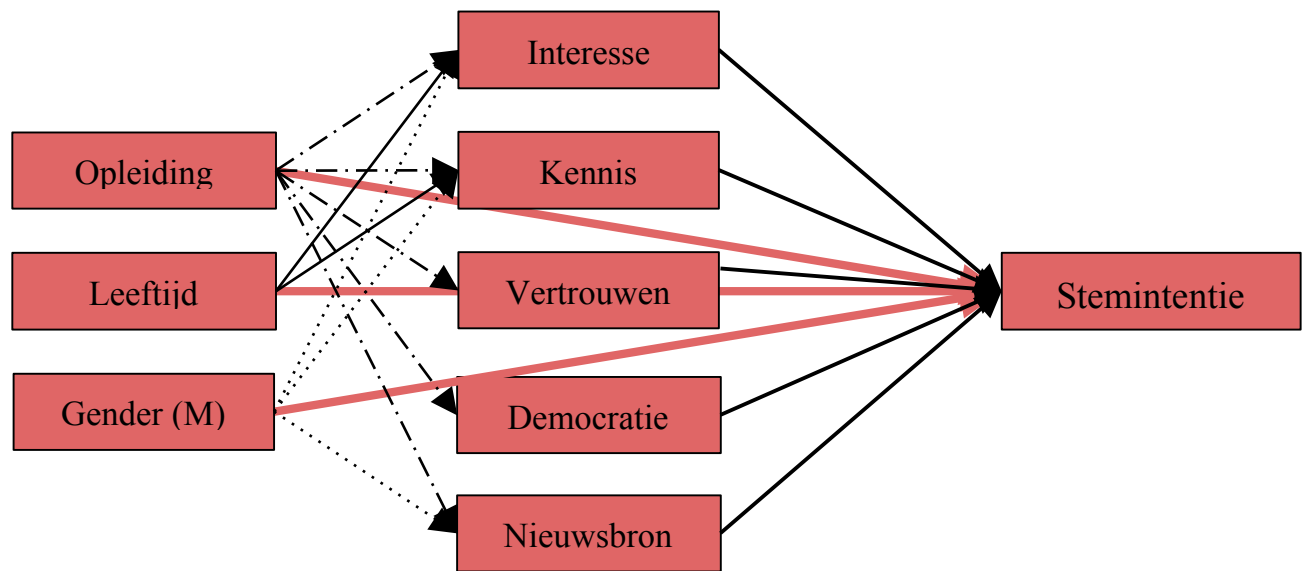
altijd populair is, vooral naarmate de leeftijd stijgt, kiest nog maar 24 procent van de jongeren voor televisie als primaire nieuwsbron (Newman, Fletcher, Levy & Kleis Nielsen, 2016). Dit is opmerkelijk aangezien jongeren nieuws dat afkomstig is van politici, overheden, journalisten en wetenschappers betrouwbaarder vinden. Net zoals een meerderheid (59 procent) van de jongeren nieuws uit de krant, het TV-journaal of radio meer vertrouwt dan online nieuwssites. Jongeren zijn wantrouwend tegenover social media (Faassen, 2016), 57 procent van de ondervraagden twijfelt of social media wel te vertrouwen zijn (Van der Veer, Boekee & Peters, 2017).

Door de opkomst van nepnieuws is deze twijfel onder jongeren terecht, uit onderzoek van Stanford blijkt dat de jongere generatie niet in staat is om nepnieuws van echt nieuws te onderscheiden. De jongeren beoordelen de berichten niet op basis van bron, maar bekijken eerder de details en of er een grote foto bijstaat. Tevens is deze ontwikkeling een bedreiging voor de democratie te noemen, omdat er op zeer makkelijke wijze onjuiste informatie over maatschappelijke kwesties worden verspreid die een eigen leven gaan leiden (Wineburg & McGrew, 2016).

Niet alleen het nepnieuws is een probleem. Door de komst van filters die tegenwoordig veel toegepast worden, wordt dit negatieve effect versterkt. Deze filters kijken naar wat wij interessant vinden, de dingen die wij doen, of de dingen die mensen doen waar je een connectie mee hebt. Er wordt op basis van deze gegevens een profiel geschetst en wij ontvangen hierdoor unieke informatie, oftewel we komen in een *filter bubble* terecht. Dit verandert fundamenteel de manier waarop we ideeën en informatie tegenkomen (Pariser, 2011). We komen hierdoor alleen in aanraking met wat wij en onze omgeving al leuk/interessant vinden, het contact met andersdenkenden wordt hierdoor minimaal. Dit zorgt ervoor dat we andere waarheden niet tegenkomen en we onze eigen waarheid als enige waarheid zien. *Filter bubble* sluit aan op de theorie van selectieve blootstelling en aandacht, welke is gebaseerd op de cognitieve dissonantietheorie van Festinger's (1957). Mensen hebben een voorkeur voor informatie die overeenkomt met hun huidige voorkeuren – consonante informatie (Garrett, Carnahan & Lynch, 2013; Westerwick, Kleinman & Knobloch-Westerwick, 2013).

Door de opkomst van nepnieuws en de *filter bubble* techniek wordt de nieuwsbron social media mogelijk als zeer onbetrouwbaar gezien en kan dit tot een lagere stemintentie leiden, dan wanneer jongeren nieuws vanuit een betrouwbare nieuwsbron vergaren zoals: krant, radio en TV-journaal. Dit doordat jongeren met nepnieuws in aanraking komen en daardoor van onjuiste informatie worden voorzien. *H8. Jongeren die politiek nieuws vergaren via krant, radio en TV-journaal hebben een hogere stemintentie dan jongeren die politiek nieuws via social media vergaren.* Daarbij is de verwachting dat jonge mannen en hoger opgeleiden meer gebruik maken van de nieuwsbronnen: krant en TV-journaal.

2.7 Conceptueel model

Het conceptueel model toont allereerst het directe effect van de onafhankelijke variabelen opleiding, leeftijd en geslacht op de afhankelijke variabele stemintentie aan. Er wordt tevens een direct effect van de onafhankelijke variabelen interesse, kennis, vertrouwen, democratie en nieuwsbron op de afhankelijke variabele stemintentie verwacht. Daarnaast wordt er een gedeeltelijk mediatie effect verwacht van effecten van opleiding, leeftijd en geslacht, door het toevoegen van de onafhankelijke variabelen: interesse, kennis, vertrouwen, democratie en nieuwsbron op stemintentie.

3. Methoden van onderzoek

3.1 Data

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een bestaande enquête die door twee studenten van de opleiding Bestuurs- en Organiseringswetenschap aan de Universiteit Utrecht in opdracht van DUB en Trajectum is uitgezet (n=825). Deze enquête is specifiek gericht op hbo en wo studenten. De enquête is tussen 15 februari en 7 maart 2017 online uitgezet via social media, e-mail en intranet door Trajectum, DUB, Universiteit Utrecht en Hogeschool Utrecht. De respondenten maakten kans op een powerbank.

Om een vollediger beeld te verkrijgen is er een aangepaste versie van de originele enquête uitgezet onder extra hbo studenten en mbo studenten (n=230). De enquête is ingekort. Daar is voor gekozen, zodat de enquête aantrekkelijker werd om in te vullen. Daarnaast zijn er twee vragen toegevoegd aan de enquête: "Wat is je leeftijd?" en "Ben je geïnteresseerd in politiek?". De leeftijdsvraag is toegevoegd ter controle of de data alleen jongeren omvat en om daarnaast als variabele te gebruiken in de analyse. De interessevraag is toegevoegd, omdat de mate van interesse in politiek een belangrijke factor is of jongeren hun stem uitbrengen (Nuus, 2002; Russell, Fieldhouse, Purdam, & Kalra, 2002). De aangepaste enquête is tussen 7 en 14 maart 2017 uitgezet via social media en intranet door Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, UMC Utrecht, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, ROC Midden Nederland, ROC Amsterdam, Nordwincollege, Grafisch Lyceum Utrecht, Graafschapcollege, Mediacollege Amsterdam, Summa college en SintLucas. Doordat de respons onder mbo studenten achter bleef, is er contact opgenomen met een maatschappijdocent van ROC Amsterdam en ROC Midden Nederland. Deze docenten hebben de enquête op papier in de klas laten invullen. De respondenten deden bij de aangepaste enquête vrijwillig mee.

De doelpopulatie van dit onderzoek zijn studenten van mbo, hbo en wo niveau. De leeftijd van de populatie ligt verspreid tussen 15-28 jaar.

Zoals eerder vermeld was de enquête in eerste instantie niet bedoeld voor dit onderzoek. Echter doordat ik in een proces zat waarin ik beperkt de tijd had en data wilde verzamelen voor de Tweede Kamerverkiezingen, was de beste optie om deze enquête te gebruiken voor mijn onderzoek. De enquête had een vrij hoge respons (n=825). Door de enquête verder onder extra hbo en mbo studenten uit te zetten, ontstond er door de twee datasets samen te voegen een grote dataset (n=1055).

De steekproef bestaat in totaal uit 1055 respondenten. 39,4 procent van de respondenten is man, 59,9 procent is vrouw en 0,7 procent is anders. Wat betreft opleiding zijn 11 procent mbo studenten, 17,2 procent hbo studenten en 71,8 procent wo studenten. In de aangepaste enquête (n=230) is ook de leeftijd van de respondenten bekend. De leeftijd varieert van 15 tot en met 28 jaar. De gemiddelde leeftijd is 20 jaar.

3.2 Operationalisering

Afhankelijke variabele

Stemintentie. Om deze variabele te construeren hebben de respondenten de vraag: “Op welke partij zou je stemmen als er vandaag verkiezingen zijn?” beantwoord. De antwoorden: VVD, PvdA, PVV, SP, CDA, D66, ChristenUnie, GroenLinks, SGP, Partij voor de Dieren, 50-PLUS, VNL voor Nederland, DENK, Nieuwe Wegen, Forum voor Democratie, GeenPeil en Artikel 1 zijn samengevoegd en gecodeerd als stemmen (1). De antwoorden: ik zou niet gaan stemmen en overig of blanco zijn samengevoegd en gecodeerd als niet-stemmen (0). Doordat slechts 16 van de 1055 respondenten expliciet, “ik zou niet gaan stemmen” hadden geantwoord, is ervoor gekozen om ook het antwoord overig of blanco aan niet-stemmen toe te voegen. De literatuur en de lage opkomst tijdens de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 tonen aan dat de stemintentie en het daadwerkelijke stemgedrag onder jongeren is afgenomen. Hierdoor is aan te nemen dat ook gedurende dit onderzoek de stemintentie lager is dan in eerste instantie de 16 respondenten hebben aangegeven. Verder is het de vraag in hoeverre de respondenten die het antwoord overig of blanco hadden gegeven daadwerkelijk naar de stembus waren gegaan. Tot slot is de uitkomst van deze vraag een beperking geweest, doordat de vraag te veel heeft gesuggereerd dat je een partijvoorkeur moest geven, in plaats van dat het ook expliciet een vraag is of je wel of niet zou gaan stemmen.

Onafhankelijke variabelen

Geslacht. Respondenten beantwoordden de vraag, “Wat is je geslacht?” De variabele geslacht geeft aan of de respondent een man (0) een vrouw (1) of anders (2) is. Anders is als missing gecodeerd.

Opleiding. Voor deze variabele beantwoordden respondenten de vraag “Aan welke school studeer je?” Voor deze vraag zijn er zes antwoordmogelijkheden: Hogeschool Utrecht, Universiteit Utrecht, ROC Midden Nederland, HKU, Overige hbo, Overige mbo en Overige WO. De antwoordmogelijkheden ROC

Midden Nederland en overige mbo zijn gecodeerd als mbo (0), Hogeschool Utrecht, HKU en overige hbo zijn gecodeerd als hbo (1), Universiteit Utrecht en Overige wo zijn gecodeerd als wo (2).

Leeftijd. Voor deze variabele is de vraag: “Wat is je leeftijd?” gebruikt. De respondenten vulden zelf hun leeftijd in.

Vertrouwen. Voor deze variabele is er gebruik gemaakt van de vraag: “In hoeverre ben jij het met de volgende uitspraken eens of oneens?”. Er werden zeven uitspraken voorgelegd en de respondenten konden op een 6-punts Likert schaal (helemaal eens tot helemaal oneens en weet ik niet) aangeven in hoeverre ze het eens waren met de uitspraken. Het antwoord “weet ik niet” is als missing gecodeerd. Op de vraag: “Hoeveel vertrouwen heb jij in een eerlijk verloop van de verkiezingen van 15 maart a.s.?” kunnen de respondenten ook op een 6-punts Likert schaal (heel veel tot heel weinig en ik weet het niet) aangeven in hoeverre zij vertrouwen hebben in de verkiezingen. Het antwoord “weet ik niet” is als missing gecodeerd. De uitspraken “Politici zijn eerlijk”, “Politici houden zich aan hun beloftes”, “Politici zijn betrouwbaar” en de vraag “Hoeveel vertrouwen heb jij in een eerlijk verloop van de verkiezingen van 15 maart a.s.?” zijn omgepoold (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1), zodat de antwoorden van alle vragen samen in dezelfde richting staan. Daarna zijn deze items samengevoegd met de uitspraken: “Politici zijn zakkenvullers”, “Politici zijn corrupt”, “Politici hebben alleen maar mooie praatjes” en “Politici zitten er voor zichzelf en niet voor de kiezer”. De betrouwbaarheid van deze schaal die uit acht items bestaat is bepaald aan de hand van een Cronbachs alpha en gelijk aan ,89. Dit houdt in dat de acht verschillende items samen een betrouwbare schaal vormen. Alle respondenten hebben het gemiddelde van de acht items als score gekregen. De mate van vertrouwen is gecodeerd als een continue score waarbij 1 “zeer weinig” is en 5 = “zeer veel”.

Kennistoetsscore. Er zijn zeven verschillende kennisvragen gesteld waarbij de respondenten moesten aangeven waar (1) of niet waar (2). Deze vragen zijn omgezet naar de variabele Kennistoets 1 tot en met 7: Kennistoets 1 “De Eerste Kamer wordt direct gekozen door het volk”, Kennistoets 2 “Kabinet Rutte-I was een politieke partij”, Kennistoets 3 “Geert Wilders is vice-premier geweest”, Kennistoets 4 “De huidige regering bestaat uit VVD en PvdA”, Kennistoets 5 “De Staten-Generaal omvat de Eerste en Tweede Kamer”, Kennistoets 6 “De Tweede Kamer telt 150 kamerzetels” en Kennistoets 7 “Momenteel bestaat de oppositie alleen uit de PVV, de SGP en de SP”. De variabelen Kennistoets 1, 2, 3, 4 en 7 zijn gecodeerd als (1=0) (2=1), omdat deze stellingen niet waar zijn en Kennistoets 5 en 6 zijn gecodeerd als

(1=1) (2=0). Alle scores van deze zeven kennistoetsen opgeteld laten het aantal goede antwoorden per respondent zien.

Interesse. De variabele interesse is gemaakt door de vraag te stellen: “In hoeverre ben jij het met de volgende uitspraak eens of oneens? Ik ben geïnteresseerd in de politiek”. De respondenten kunnen op een 6-punts Likert schaal (helemaal eens tot helemaal oneens en weet ik niet) aangeven in hoeverre ze het eens zijn met de uitspraak. Het antwoord “weet ik niet” is als missing gecodeerd. De mate van interesse is gecodeerd als 1 “zeer weinig” en 5 “zeer veel”.

Democratie. Voor de variabele democratie zijn er twee stellingen voorgelegd over directe democratie: “Over sommige voor ons land belangrijke beslissingen moet door de kiezers zelf worden gestemd door middel van een referendum” en “De minister-president zou rechtstreeks door de kiezers moeten worden gekozen”. De respondenten konden op een 6-punts Likert schaal (helemaal eens tot helemaal oneens en weet ik niet) aangeven in hoeverre ze het eens waren met de stellingen. Het antwoord “weet ik niet” is als missing gecodeerd. Deze twee stellingen zijn samengevoegd tot de variabele democratie en laat de gemiddelde score van deze twee vragen zien. De betrouwbaarheid van deze schaal die uit twee items bestaat is bepaald aan de hand van een Cronbachs alpha en gelijk aan ,86 en is dus betrouwbaar. De mate van belangrijkheid directe democratie is gecodeerd als het gemiddelde van de scores op de twee items waarbij 1 “zeer onbelangrijk” is en 5 “zeer belangrijk”.

Nieuwsbron. Voor de variabele nieuwsbron is de vraag gebruikt: “Van welke kanalen maak je vooral gebruik om aan nieuws over politieke gebeurtenissen te komen? Nummer je top 3”. De respondenten kunnen kiezen uit: krant, TV-journaal, radio, talkshow, Zondag met Lubach, Twitter, Snapchat, Facebook, Instagram, gesprekken met vrienden/familie, nieuwsapps/-websites en blogs. De antwoorden Twitter, Snapchat, Facebook en Instagram zijn samengevoegd tot de variabele socialmedia. De antwoorden talkshow en Zondag met Lubach zijn samengevoegd tot de variabele talkshows. De variabelen blogs en vrienden/familie zijn niet meegenomen in de analyse. Wanneer de respondent nummer 1 of 2 of 3 had aangegeven bij Twitter, Snapchat, Facebook of Instagram, heeft de respondent een score van 1 op de variabele socialmedia. Wanneer de respondent nummer 1 of 2 of 3 had aangegeven bij talkshow of Zondag met Lubach, heeft de respondent een score van 1 op de variabele talkshows. De variabele nieuwsbron bestaat uit zes subvariabelen: krant, TVjour, radio, talkshows, socialmedia en

nieuwsappswebsites. De antwoorden 1, 2 en 3 zijn gecodeerd als ja (1) en het antwoord 0 is gecodeerd als nee (0).

4. Resultaten

4.1 Beschrijvende resultaten

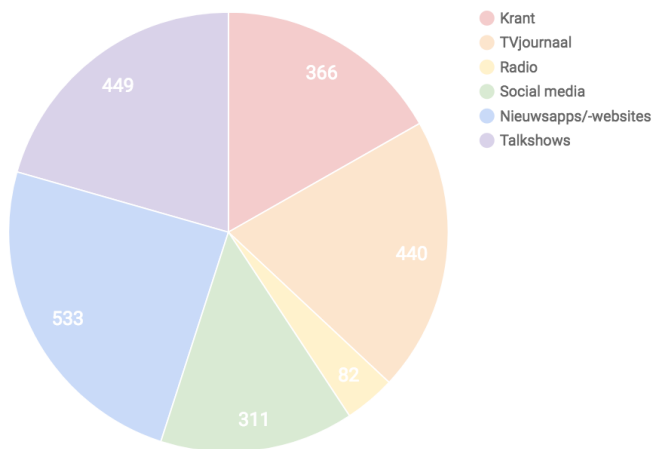
De afhankelijke variabele stemintentie is verdeeld in twee groepen: stemmers en niet-stemmers. 95,4 procent van de respondenten heeft aangegeven de intentie te hebben om te gaan stemmen. Slechts 4,6 procent van de respondenten heeft aangegeven niet de intentie te hebben om te gaan stemmen. Zoals eerder genoemd is de vraagstelling mogelijk van invloed geweest. Deze ongelijke verdeling beperkt de mogelijkheden van de analyse.

Groenlinks (33,5 procent) en D66 (24,1 procent) zijn de grootste partijen onder de respondenten. VVD is de derde grootste partij (7,2 procent). CDA (5,2 procent) en Partij voor de Dieren (5,2 procent) delen de vierde plaats.

Tabel 1
Beschrijvende Statistieken voor de schalen van de variabelen vertrouwen, democratie, kennistoetscore en interesse

	M	SD	Range	n
Vertrouwen	3,25	,30	1,63 - 5	964
Democratie	3,35	1,08	1 - 5	913
Kennistoetscore	5,69	,77	2 - 7	882
Interesse	3,43	1,08	1 - 5	228

Uit tabel 1 blijkt dat de respondenten een bovengemiddeld vertrouwen ($M = 3,25$) hebben in de politiek. De respondenten vinden directe democratie bovengemiddeld ($M = 3,35$) belangrijk. Wat betreft de kennis hebben de respondenten een hoog ($M = 5,69$) kennisniveau van politiek. Tot slot zijn de respondenten bovengemiddeld ($M = 3,43$) geïnteresseerd in politiek. De hoge scores op vertrouwen, kennisniveau en interesse in politiek zijn mogelijk te verklaren doordat de respondenten met wo niveau zijn oververtegenwoordigd in de enquête. In de volgende sectie wordt opleiding bekeken en hoe dit samenhangt met deze factoren.

Figuur 1. Belangrijkste nieuwsbron voor verkrijgen van politiek nieuws (n=1055)

Figuur 1 toont aan dat de respondenten het meeste gebruik maken van nieuwsapps/-websites voor het vergaren van politiek nieuws. Traditionele mediakanalen: krant, TV-journaal en talkshows worden daarna het meest gebruikt voor het vergaren van politiek nieuws. Social media is tevens een veelgebruikte nieuwsbron. Radio wordt het minst benaderd voor het vergaren van politiek nieuws door de respondenten.

4.2 Bivariate correlatie analyse

Tabel 2

Correlaties tussen schalen van de variabelen stemintentie, geslacht, leeftijd, opleiding, vertrouwen, democratie, interesse, kennistoetscore, krant, TVjour, radio, nieuwsappswebsites, socialmedia en talkshows

	1	2	3	4 ^a	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Stemintentie	-													
2. Geslacht (vrouw=1)	,02	-												
3. Leeftijd	,04	-,09	-											
4. Opleiding ^a	,05	,01	,34**	-										
5. Vertrouwen	,04	,12**	,07	,11*	-									
6. Democratie	,09**	-,06	,16*	,35**	,13**	-								
7. Interesee	,12	-,16**	-,02	-,06	,07	-,04	-							
8. Kennistoetscore	,06	-,05	,06	,23**	,07*	,13**	,11	-						
9. Krant	,08*	-,09**	,07	,12**	-,02	,17**	,12	,10**	-					
10. TVjour	,01	,5	-,04	-,07*	,02	-,04	,09	,03	,07*	-				
11. Radio	-,12**	-,02	-,08	-,16**	-,05	-,06	-,10	-,10**	,03	,05	-			
12. Nieuwsapps websites	,06*	-,13**	,02	,11**	,02	,03	,06	,09**	,01	-,01	-,07*	-		
13. Socialmedia	-,03	,06*	-,08	-,16**	,04	-,10**	-,23**	-,09**	-,15**	-,10**	,01	,02	-	
14. Talkshows	,07*	-,12**	,19**	-,03	-,02	,05	,06	,06	-,05	,04	-,14**	,05	-,12**	-

Noot: ^aOpleiding Spearman correlatie uitgevoerd.

*Correlatie is significant bij ,05 level (2-zijdig).

** Correlatie is significant bij ,01 level (2-zijdig).

Allereerst zijn de bivariate correlaties van de onafhankelijke factoren: geslacht, leeftijd, opleiding en de afhankelijke variabele stemintentie bekeken. Tegen de verwachting in, is er geen samenhang te zien tussen de variabelen geslacht ($r(1047) = ,02, p > ,05$), leeftijd ($r(229) = ,04, p > ,05$) en opleiding (r

(1054) = ,05, $p > ,05$) op stemintentie. Dit komt hoogstwaarschijnlijk door de manier waarop stemintentie is gemeten.

Interesse ($r(227) = ,12, p > ,05$), kennis ($r(881) = ,06, p > ,05$) en vertrouwen ($r(963) = ,04, p > ,05$) laten geen samenhang met stemintentie zien, dit is tegen de verwachting in. Er is zoals verwacht een positieve samenhang tussen belangrijkheid van directe democratie en stemintentie ($r(912) = ,09, p < ,01$). Verder is er een samenhang te zien tussen het gebruiken van traditionele nieuwsbronnen krant, radio en talkshows op stemintentie. Krant en stemintentie correleren positief samen ($r(1054) = ,08, p < ,05$) evenals talkshows en stemintentie ($r(1054) = ,07, p < ,05$). Radio en stemintentie correleren negatief samen ($r(1054) = -,12, p < ,01$). Dat radio negatief samenhangt met stemintentie was niet verwacht vanuit de literatuur.

Naast de inhoudelijke hypothesen is er ook gekeken naar de samenhang tussen de demografische factoren geslacht, leeftijd en opleiding met de factoren vertrouwen, democratie, interesse, kennis, krant, TV-journaal, radio, nieuwsapps/-websites, sociale media en talkshows.

Op basis van geslacht is er zoals verwacht een negatieve samenhang waar te nemen tussen vrouwen en de mate van interesse in politiek ($r(225) = -,16, p < ,01$). Tussen vrouwen en politieke kennis ($r(875) = -,05, p > ,05$) is geen samenhang te zien, dit is tegen de verwachting in. De variabelen krant ($r(1047) = -,09, p < ,01$), nieuwsapps/-websites ($r(1047) = -,13, p < ,01$) en talkshows ($r(1047) = -,12, p < ,01$) correleren met vrouwen negatief samen. Socialmedia ($r(1047) = ,06, p < ,05$) correleert positief samen met vrouwen.

Er is geen samenhang te zien tussen interesse ($r(227) = -,02, p > ,05$) en kennis ($r(229) = ,06, p > ,05$) op leeftijd, dit is tegen de verwachting in.

Opleiding correleert positief samen met vertrouwen ($r(963) = ,11, p < ,05$), democratie ($r(912) = ,35, p < ,01$), kennis ($r(881) = ,23, p < ,01$), krant ($r(1054) = ,12, p < ,01$) en nieuwsapps/-websites ($r(1054) = ,11, p < ,01$), dit is volgens verwachting. Opleiding correleert negatief samen met TV-journaal ($r(1054) = -,07, p < ,05$), radio ($r(1054) = -,16, p < ,01$) en social media ($r(1054) = -,16, p < ,01$). Opleiding toont geen verband aan met interesse ($r(227) = -,06, p > ,05$), dit is tegen de verwachting in.

Opvallend aan de uitkomsten is dat respondenten die gebruik van social media maken om politiek nieuws te vergaren negatief op interesse ($r(227) = -,23, p < ,01$), kennis ($r(881) = -,09, p < ,01$) en democratie (r

(912) = $-,10$, $p < ,01$) scoren. Hier kom ik later op terug bij de conclusie & discussie.

De meeste correlaties zijn zwak tot zeer zwak, hoewel een aantal wel significant zijn in de verwachte richting.

4.3 Logistische regressie analyse

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van twee datasets. In de dataset van de aangepaste enquête is er een leeftijdsvraag en interessevraag toegevoegd, daardoor zijn er twee afzonderlijke logistische regressies uitgevoerd.

Tabel 3

Geschatte parameters van logistische regressiemodellen voor de logit om mogelijk te gaan stemmen bij Tweede Kamerverkiezingen (n=846)

	Model 1		Model 2	
	B-coëfficiënt	S.F.	B-coëfficiënt	S.F.
Constante	2,94	,46	,86	2,33
Man	-,20	,36	-,39	,38
Hbo	,02	,56	-,49	,60
Wo	,61	,48	-,30	,57
Vertrouwen			,21	,63
Democratie			,33*	,18
Kennistoetsscore			,11	,22
Krant			,66	,48
TVjourn			-,14	,41
Radio			-,91*	,48
Nieuwsappswebsites			,43	,43
Socialmedia			,07	,46
Talkshows			,60	,47

Noot: *Correlatie is significant bij ,1 level (2-zijdig).

Er is een logistische regressie analyse uitgevoerd om te onderzoeken of de onafhankelijke variabelen geslacht, opleiding, vertrouwen, democratie, kennistoetsscore, krant, TV-journaal, radio, nieuwsapps/websites, sociale media en talkshows van invloed lijken te zijn op de afhankelijke variabele stemintentie. Model 1 toont aan dat de onafhankelijke variabelen geslacht en opleiding geen significant ($p > ,1$) effect

hebben op de afhankelijke variabele stemintentie. Daardoor kunnen hypothesen 1, 2 en 3 niet bevestigd worden. Model 2 laat een marginaal significant effect van de onafhankelijke variabelen democratie en radio op de afhankelijke variabele stemintentie zien ($p < ,1$). Respondenten die 1 punt hoger scoren op directe democratie, hebben 39 procent ($\text{Exp}(b) = 1,39$) meer kans dat zij de intentie hebben om hun stem uit te brengen. Respondenten die 1 scoren op radio hebben 40 procent ($\text{Exp}(b) = ,40$) minder de kans dat zij de intentie hebben om hun stem uit te brengen.

Hypothese 7 kan aangenomen worden. Bij hypothese 8 is er echter een kanttekening. Jongeren die politiek nieuws via radio vergaren hebben een lagere stemintentie. Wat betreft het gebruik van radio kan hypothese 8 verworpen worden. Voor TV-journaal, krant en social media is er geen significant effect gevonden en kan hypothese 8 niet bevestigd worden.

Tabel 4

Geschatte parameters van logistische regressiemodellen voor de logit om mogelijk te gaan stemmen bij Tweede Kamerverkiezingen (n=219)

	Model 1		Model 2	
	B-coefficient	S.F.	B-coefficient	S.F.
Constante	2,33	2,69	-2,18	4,48
Man	-,53	,61	-,70	,64
Hbo	-,10	,65	-,42	,72
Wo	-	-	-	-
Leeftijd	,04	,14	,04	,15
Vertrouwen			,45	,92
Democratie			,12	,36
Interesse			,33	,29
Kennistoetsscore			,34	,30
Krant			-,70	,73
TVjourn			,36	,67
Radio			-,95	,73
Nieuwsappswebsites			-,07	,70
Socialmedia			,39	,70
Talkshows			,81	,75

Er is een tweede logistische regressie analyse uitgevoerd waarbij de onafhankelijke variabelen leeftijd en

interesse zijn toegevoegd. Model 1 en 2 tonen allebei geen significant verband van de onafhankelijke variabelen geslacht, opleiding, leeftijd, vertrouwen, democratie, interesse, kennistoetscore, krant, TV-journaal, radio, nieuwsapps-/websites, sociale media en talkshows op de afhankelijke variabele stemintentie aan ($p = > ,1$). Daardoor kunnen hypothesen 1 tot en met 8 niet bevestigd worden. De steekproefgrootte ($n=219$) is hier mogelijk de oorzaak van.

5. Conclusie

Dit onderzoek heeft in kaart gebracht waarom jongeren wel of niet besluiten om mogelijk hun stem uit te brengen en door welke eigenschappen dit verklaard kan worden. Er is hierbij niet alleen naar de demografische factoren geslacht, opleiding en leeftijd gekeken die van invloed zijn op de stemintentie van jongeren, maar ook naar de invloed van interesse, kennis, vertrouwen, belangrijkheid van directe democratie en gebruikte nieuwsbron. Daarnaast is er gekeken hoe de demografische factoren samenhangen met de factoren interesse, kennis, vertrouwen, belangrijkheid van directe democratie en gebruikte nieuwsbron. Hiervoor is gebruik gemaakt van een enquête die is uitgezet door twee studenten van Bestuurs- en Organiseringswetenschap aan de Universiteit Utrecht in opdracht van DUB en Trajectum (n=825). Deze enquête is aangepast en direct daarna onder extra hbo en mbo studenten verspreid (n=230). De antwoorden van de respondenten (n=1055) zijn geanalyseerd, door middel van bivariate correlaties en twee logistische regressie analyses.

Allereerst zijn de directe effecten van demografische factoren op stemintentie bekeken. De analyses laten, tegen de verwachting in vanuit de literatuur (Birch, 1993; Emler & Frazer, 1999; Beker & Merens, 1994; Aarts, 2000; Nuus, 2002; Elchardus & Vanhoutte, 2007), geen significant effect zien van de variabelen geslacht, leeftijd en opleiding op stemintentie. Jongeren met een hogere opleiding hebben geen hogere stemintentie. Jongens hebben geen hogere stemintentie dan meisjes. De toename in leeftijd onder de jongeren leidt niet tot een hogere stemintentie. Hypothesen 1, 2 en 3 kunnen niet bevestigd worden. Deze uitkomst komt hoogstwaarschijnlijk door de manier waarop stemintentie is gemeten. Hier kom ik op terug in de discussie.

Na de demografische factoren in kaart te hebben gebracht is het effect van de factoren interesse, kennis, vertrouwen, democratie en nieuwsbron op stemintentie bekeken. De variabelen interesse, kennis en vertrouwen laten, tegen de verwachting in, geen significant effect op stemintentie zien. Jongeren met een hoge interesse, meer politieke kennis en meer vertrouwen in politiek hebben geen hogere stemintentie. Hypothesen 4, 5 en 6 kunnen daardoor niet bevestigd worden. De variabele democratie laat een marginaal significant effect ($p < ,1$) zien op stemintentie. Dit is in lijn met de hypothese dat jongeren die directe democratie belangrijker vinden een hogere stemintentie hebben. Hypothese 7 kan hierdoor bevestigd worden. De variabele radio toont een negatief marginaal significant effect ($p < .1$) op stemintentie. Dat radio een negatief effect heeft op stemintentie, was niet verwacht vanuit de literatuur. Hier kom ik op

terug in de discussie. Wat betreft radio kan hypothese 8 verworpen worden. Voor TV-journaal, krant en social media is er geen significant effect gevonden en kan hypothese 8 niet bevestigd worden.

Naast de inhoudelijke hypothesen is ook de samenhang onderzocht tussen de demografische factoren geslacht, leeftijd en opleiding met de factoren vertrouwen, democratie, interesse, kennis en nieuwsbron.

Op basis van geslacht is er zoals verwacht een negatieve samenhang waar te nemen tussen vrouwen en de mate van interesse in politiek. Tussen vrouwen en politieke kennis is geen samenhang te zien, dit is tegen de verwachting in. De variabele krant correleert met vrouwen negatief en social media laat een positieve correlatie zien ten opzichte van vrouwen. Dit is volgens verwachting. Er is geen samenhang te zien tussen interesse en kennis met leeftijd, dit is tegen de verwachting in. Verder is er ook geen samenhang te zien tussen opleiding en interesse, dit is tegen de verwachting in. Opleiding correleert, volgens verwachting, positief samen met vertrouwen, democratie, kennis, krant en nieuwsapps/-websites. Tegen de verwachting in correleert opleiding negatief samen met TV-journaal en radio.

Tot slot is een opvallende uitkomst dat respondenten die gebruik maken van social media, om politiek nieuws te vergaren negatief op interesse, kennis en belangrijkheid van directe democratie scoren. Jongeren die gebruik maken van social media hebben minder interesse in politiek, minder politieke kennis en vinden directe democratie minder belangrijk. Hoe dit precies samenhangt zou in vervolgonderzoek verder onderzocht moeten worden.

Discussie

Dit onderzoek heeft de stemintentie van jongeren op verschillende opleidingsniveaus (mbo, hbo en wo) proberen te sampelen. Daarnaast is er gekeken van welke nieuwsbronnen jongeren gebruik maken om politiek nieuws te vergaren. Dit heeft tot nieuwe interessante inzichten geleid. Uit dit onderzoek blijkt dat jongeren die radio gebruiken voor het vergaren van politiek nieuws een lagere stemintentie hebben. Deze uitkomst is tegen de verwachting in. Een mogelijke verklaring voor deze uitkomst is dat jongeren niet bewust naar de radio luisteren. Ze zijn al niet geïnteresseerd in politiek en vergaren toevallig (negatief) politiek nieuws via de radio. Opvallend is ook dat voornamelijk laagopgeleide jongeren aangeven radio als nieuwsbron te gebruiken. Daarnaast geven jongeren aan dat zij voor het vergaren van politiek nieuws graag van traditionele nieuwsbronnen gebruik maken zoals: krant en TV-journaal. Ook online nieuwsbronnen zoals: nieuwsapps/-websites en social media zijn populair onder de jongeren om politiek nieuws te vergaren. Dit ondanks dat uit eerdere literatuur blijkt dat jongeren wantrouwend ten opzichte van social media zijn (Newman, Fletcher, Levy & Kleis Nielsen, 2016).

Dit onderzoek toont aan dat belangrijkheid van directe democratie een marginaal significant effect heeft op stemintentie van jongeren. Dit effect is een interessante bevinding en vervolgonderzoek zou uit moeten wijzen, wat deze attitude ten opzichte van directe democratie verder inhoudt en hoe dit van invloed kan zijn op de stemintentie.

Er is geen significant effect van de demografische factoren geslacht, opleiding en leeftijd op stemintentie gevonden. Daarnaast is er ook geen significant effect van interesse, kennis en vertrouwen op stemintentie gevonden. Dit komt mogelijk doordat de vraagstelling voor het meten van stemintentie een beperking is geweest. De vraag heeft te veel gesuggereerd dat je een partijvoorkeur moet opgeven, in plaats van dat het expliciet een vraag is of je wel of niet zou gaan stemmen. Er is daarom weinig variantie in de sample tussen respondenten die wel/niet stemmen. Het zou voor vervolgonderzoek goed zijn als er een vraag naar stemintentie wordt toegevoegd. Zodat er expliciet naar de stemintentie van de respondenten wordt gevraagd en er beter gemeten kan worden of jongeren wel of niet de intentie hebben om hun stem uit te brengen.

De enquête is onder andere online verspreid. Dit heeft er mogelijk voor gezorgd dat er van een selectiebias gesproken kan worden. In politiek geïnteresseerde jongeren hebben mogelijk meer interesse

in dit onderwerp en zijn daardoor eerder getriggerd om aan deze enquête deel te nemen. Dit heeft mogelijk ook tot een vertekend beeld gezorgd onder de respondenten, omdat zij eerder van plan zijn om hun stem uit te brengen dan de niet in politiek geïnteresseerde jongeren. Daarnaast zijn de respondenten met wo niveau oververtegenwoordigd in de enquête. Studenten met wo niveau hebben mogelijk meer interesse, kennis, vertrouwen in de politiek dan lager opgeleiden.

6. Beleidsadvies

Vanuit de literatuur (Nuus, 2002; Russell, Fieldhouse, Purdam, & Kalra, 2002; Torney-Purta et al., 2001; Dermody, Hanmer-Lloyd, & Scullion, 2010) is de verwachting dat interesse, kennis en vertrouwen van invloed zijn op de stemintentie. Jongeren met een hoge interesse in politiek, meer politieke kennis en meer vertrouwen in de politiek hebben een hogere stemintentie. Dit is niet terug te zien in dit onderzoek. Echter zijn dit zeer belangrijke factoren die door eerder onderzoek wel aangetoond zijn. Dat deze bevindingen niet bevestigd zijn in dit onderzoek, wil niet zeggen dat deze factoren niet van belang zijn. Geadviseerd wordt om vervolgonderzoek te doen naar deze factoren en te onderzoeken hoe jongeren gestimuleerd kunnen worden om meer interesse, kennis en vertrouwen in politiek kunnen verkrijgen. Aangezien uit eerdere literatuur (Aarts & Thomassen, 2000; CBS, 1999, 2003; Nuus, 2002; Ter Bogt & Van Praag, 1992; Van der Linden, 1990; Torney-Purta et al., 2001; Dalton, 2006) blijkt dat interesse, kennis en vertrouwen wat betreft politiek erg laag is. Door interesse, kennis en vertrouwen in politiek te stimuleren kan de stemintentie onder jongeren ook verhoogd worden. Zodat de jongeren daadwerkelijk hun stem tijdens de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen gaan uitbrengen.

Uit mijn onderzoek komt verder naar voren dat een groot deel van de jongeren social media gebruikt om politiek nieuws te vergaren. Opvallend is dat de jongeren die social media als nieuwsbron gebruiken minder interesse en kennis hebben van politiek. Daarnaast is er door de komst van nepnieuws, dat veel wordt verspreid via social media en de *filter bubble* techniek, weinig vertrouwen in dit medium (Newman, Fletcher, Levy & Kleis Nielsen, 2016). Social media wordt als negatief beschouwd, maar toch halen veel jongeren hun politieke nieuws vanaf dit medium. Interessant is om nader te onderzoeken hoe deze negatieve nieuwsbron omgezet kan worden naar een positieve nieuwsbron. Zodat de vele jongeren die gebruik maken van social media om politiek nieuws te vergaren, mogelijk meer interesse en kennis opdoen van politiek en overtuigd worden om hun stem uit te brengen.

Naast dat het van belang is om nader onderzoek te doen naar het social media gebruik en de stemintentie van jongeren, heb ik op basis van bestaande literatuur een mogelijk beleidsadvies geschreven. Mijn advies is om vanuit de politiek (overheid) een social media account op Facebook te starten. Door het social media account vanuit een autoritaire partij te starten, neemt de betrouwbaarheid toe (Cialdini, 2016). De overheid is een autoritaire partij en dient juiste informatie te verspreiden. Met dit gegeven kunnen jongeren met een gerust hart het nieuws van dit account tot zich nemen. Via dit account wordt

bijvoorbeeld algemene informatie verspreid over politiek, over thema's gesproken die jongeren interessant vinden en wat er op dit moment speelt in de politiek. Het is belangrijk dat er niet alleen informatie wordt gezonden naar de jongeren, maar dat er interactie plaatsvindt. Dit is mogelijk door jongeren politieke stellingen/vragen voor te leggen. Door middel van een specifieke like (bijvoorbeeld: duimpje, hartje) kunnen de jongeren aangeven hoe zij over de stelling/vraag denken. In de reacties kunnen zij hun mening toelichten en kunnen zij met elkaar in gesprek gaan over dit onderwerp. Dit zorgt ervoor dat er interactief met het onderwerp aan de slag wordt gegaan. Daarnaast kan dit platform fungeren als een soort klankbordgroep. Vraag jongeren bijvoorbeeld waar zij meer over willen weten, wat vinden zij belangrijk, waar zijn zij boos over? Daardoor wordt er echt op de jongeren ingespeeld en worden zij mogelijk meer betrokken, omdat zij het gevoel hebben dat hun mening van belang is. Dit is belangrijk, omdat uit onderzoek van Kanne & Van Schelven (2017) blijkt dat jongeren van mening zijn dat de politici toch niet naar hun luisteren. Geadviseerd wordt om vanuit de politiek hier actief aan mee te doen. Door bijvoorbeeld de stellingen en de reacties in de Tweede Kamer te bespreken. Bijvoorbeeld door één keer in de maand een jongerenuur in te richten. Waarbij jongeren bijvoorbeeld (live) mee kunnen kijken hoe de politici hierover praten. Een lichtere variant is om door middel van een filmpje of bericht te delen wat de politici hebben besproken. Het is van belang dat de jongeren zich gehoord voelen en dus naar de jongeren gecommuniceerd wordt, wat er met hun meningen gedaan wordt. Verder dient het account niet alleen gedurende de verkiezingstijd gebruikt te worden, maar juist het hele jaar door. Jongeren moeten het gevoel krijgen dat politici altijd in hen geïnteresseerd zijn en niet alleen wanneer zij stemmen willen winnen.

Om de jongeren te bereiken adviseer ik om het account door bekende YouTubers onder de aandacht te laten brengen. Door YouTubers in te schakelen die de jongeren aanspreken (*liking*) kunnen zij zich met de YouTubers identificeren en nemen zij sneller iets aan (Cialdini, 2016). Dit zorgt ervoor dat de jongeren bekend worden met het nieuwe account, eerder getriggerd worden om er een kijkje op te nemen en hun mening laten horen.

Het uiteindelijke doel van dit plan is om jongeren te stimuleren om meer interesse en kennis van politiek te laten vergaren en zorgen voor een hogere stemintentie.

Tot slot adviseer ik om dit plan tussentijds te evalueren en waar nodig aan te passen. Zodat het social media account aansluit op de wensen van de jongeren en daadwerkelijk zorgt voor meer interesse & kennis van politiek en mogelijk tot een hogere stemintentie leidt.

Literatuur

- Aalberts, C. (2004). Politieke betrokkenheid en politieke sensitiviteit onder jongeren. Amsterdam: School of Communications Research/ASCoR.
- Aarts, C. (1999). Opkomst bij Verkiezingen. Onderzoeksrapportage in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving. Tweede Kamer: 1999-2000, 26200-VII nr. 61.
- Aarts, K. & Thomassen, J. (2000). Belangstelling voor politiek en politiek zelfvertrouwen. In Thomassen, J., Aarts, K. & Van der Kolk, H. (Eds.), Politieke veranderingen in Nederland 1971-1998: kiezers en de smalle marges van de politiek (pp. 35-55). Den Haag: SDU.
- Althaus, S.L. (1998). Information Effects in Collective Preferences. *The American Political Science Review*, 92(3), 545-558. doi:10.2307/2585480.
- Barnes, S.H. & Kaase, M. (1979). *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*. Beverly Hills/London: Sage.
- Bartels, L.M. (1996). Uninformed Votes: Information Effects in Presidential Elections. *American Journal of Political Science*, 40(1), 194-230.
- Beekhoven, S. & Van Wel, F. (1998). Jongeren en nieuwsmedia. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 26, 30-39.
- Beker, M. & Merens, J.G.F. (1994). *Rapportage jeugd 1994*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bengtsson, A. & Mattila, M. (2009). Direct democracy and its critics: Support for direct democracy and “stealth” democracy in Finland. *West European Politics* 32(5): 1031-1048.
- Birch, A.H. (1993). *The concepts and theories of modern democracy*. London: Routledge.
- Bonfadelli, H. (1998). Jugend, Politik und Massenmedien: was Jugendliche aus den Massenmedien über Politik erfahren. In U. Sarcinelli (Ed.), *Politikvermittlung und Demokratie in der Mediengesellschaft: Beiträge zur Politische Kommunikationskultur* (pp. 368-386). Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung.
- Bromley, C. & Curtice, J. (2002). “Where have all the voters gone?”, in Park, A., Curtice, J., Thomson, K., Jarvis, L. & Bromley, C. (Eds), *British Social Attitudes. The 19th Report*, Sage, London.
- Buckingham, D. (2000). *The making of citizens: young people, news and politics*. London: Routledge.
- Butler, D. & Stokes, D. (1969). *Political Change in Britain*. London: Macmillan.

- Cammaerts, B., Bruter, M., Banaji, S., Harrison, S., Anstead, N. & Macmillan, P. (2016). Youth Participation in Democratic Life. Stories of Hope and Disillusion. UK Copyright Holder, Youth Participation in Democratic Life p. 49-82.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (1999). Jeugd 1999: cijfers en feiten. Voorburg: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2003). Jeugd 2003: cijfers en feiten. Voorburg: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016). *Sociale contacten en maatschappelijke participatie; jongeren 15 tot 25 jaar*. Geraadpleegd op 23-03-17 via <http://jeugdstatline.cbs.nl/Jeugdmonitor/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=20177NED&D1=0-7,17-28&D2=a&D3=l&HD=150428-1150&HDR=G1,G2&STB=T>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017). Bijna 13 miljoen kiesgerechtigden op 15 maart. Geraadpleegd op 23 maart 2017 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/07/bijna-13-miljoen-kiesgerechtigden-op-15-maart>
- Children and Young People's Unit. (2002). Young people and politics: a report on the Yvote?/Ynot? project by the young people's unit. London: Children and Young People's Unit.
- Cialdini, R.B. (2016). *Invloed. De zes geheimen van het overtuigen*. Amsterdam: Boom.
- CIRCLE. (2016). *The 2016 Youth Vote*. Geraadpleegd op 20-02-17 via <http://civicyouth.org/quick-facts/youth-voting/>
- Citrin, J. & Green, D.P. (1986). "Presidential leadership and the resurgence of trust in government", *British Journal of Political Science*, Vol. 16, October, pp. 431-53.
- Dalton, R.J. (2006). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Washington DC: CQ Press.
- Dekker, P. (2016). *Politiek Cynisme*. Publisher: Stichting Synthesis.
- Dekker, P. & Den Ridder, J. (2011). Vertrouwen in burgerperspectieven. In: KWALON, Tijdschrift voor Kwalitatief Onderzoek, jg. 16, nr. 2, p. 28-33.
- Delli Carpini, M.X. & Keeter, S. (1996). *What Americans Know about Politics and Why It Matters*. New Haven: Yale University Press.
- Delli Carpini, M.X. (2000). Gen.com: Youth, civic engagement, and the new information environment. *Political Communication*, 17(4), 341-349.
- Delli Carpini, M.X. (2005). An Overview of the State of Citizens' Knowledge About Politics. In M.S. McKinney, L.L. Kaid, D.G. Bystrom & D.B. Carlin (eds.), *Communicating Politics: Engaging the Public in Democratic Life*, *Frontiers in Political Communication* (Vol. 2, pp. 27-40). New York: Peter Lang.

- Dermody, J. & Scullion, R. (2005). "Young people's attitudes towards British political advertising: nurturing or impeding voter engagement?", *Journal of Nonprofit and Public Sector Marketing*, Vol. 14 Nos 1/2, pp. 129-49.
- Dermody, J. & Hanmer-Lloyd, S. (2005a). "An exploration of the advertising ambitions and strategies of the 2005 British General Election", *Journal of Marketing Management*, Vol. 21, (special edition: The Marketing Campaign: The 2005 British General Election), pp. 1021-47.
- Dermody, J. & Hanmer-Lloyd, S. (2005b). "Safeguarding the future of democracy: (re)building young people's trust in parliamentary politics", *Journal of Political Marketing*, Vol. 4 Nos 2/3, pp. 115-33.
- Dermody, J. & Hanmer-Lloyd, S. (2008). "Consuming elections? An analysis of youth (non)voting behaviour", in Lilleker, D. & Scullion, R. (Eds), *Voter as Consumer: Imagining the Contemporary Electorate*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge.
- Dermody, J., Hanmer-Lloyd, S. & Scullion, R. (2010). "Young people and voting behaviour: alienated youth and (or) an interested and critical citizenry?", *European Journal of Marketing*, Vol. 44 Issue: 3/4, pp. 421-435, doi: 10.1108/03090561011020507.
- Dohmen, A., Verbakel E. & Kraaykamp, G. (2010). Sociaal vertrouwen in de Europese context. Een multiniveauanalyse met achttien landen. *Mens en Maatschappij*, 85 (2), blz. 154–178.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.
- Eijk, C. van der & Franklin, M. (1996). *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*, 161-185. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Elchardus, M. (2002). *De dramademocratie*. Tiel: Uitgeverij Lannoo.
- Elchardus, M. & Vanhoutte, B. (2007). *Het steile pad naar democratisch burgerschap*. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, 41.
- Elenbaas, M. & De Vreese, C.H. (2008). The Effects of Strategic News on Political Cynicism and Vote Choice Among Young Voters. *Journal of Communication*, 58: 550–567. doi:10.1111/j.1460-2466.2008.00399.x.
- Emler, N. & Frazer, E. (1999). Politics: the education effect. *Oxford Review of Education*, 25(1-2), 251-273.
- Esser, F. & de Vreese, C.H. (2007). Comparing young voters' political engagement in the United States and Europe. *American Behavioral Scientist*, 50(9), 1195-1213. doi: 10.1177/0002764207299364.
- Ester, P., Halman, L. & de Moor, R. (eds.), *The Individualizing Society. Value Changes in Europe and North America*, Tilburg 1993, 7.

- Faassen, T. (2016). Rapportage Mediawijsheid November 2016. DirectResearch, De Issuem.
- Festinger, L. (1957). A theory of cognitive dissonance. Evanston: Row Peterson.
- Franklin, M. (1996). 'Electoral participation', in: L. LeDuc, R.G. Niemi & P. Norris (red.), Comparing Democracies. Elections and Voting in Global Perspective, 216-235. London: Sage.
- Fuchs, D. & Klingemann, H.D. (1995). 'Citizens and the state: a changing relationship?', in: H.D. Klingemann & D. Fuchs (red.), Citizens and the State. Oxford: Oxford University Press, 1-23.
- Furnham, A. & Stacey, B. (1991). Young people's understanding of society. London: Routledge.
- Gabriel, O. & Van Deth, J.W. (1995). 'Political interest', in: J.W. van Deth en E. Scarbrough (red.), The Impact of Values. Oxford: Oxford University Press, 390- 411.
- Galston, W.A. (2001). Political Knowledge, Political Engagement, and Civic Education. Annual Review of Political Science, 4, 217-234. doi:10.1146/annurev.polisci.4.1.217.
- Garrett, R.K., Carnahan, D. & Lynch, E.K. (2013). A Turn Toward Avoidance? Selective Exposure to Online Political Information, 2004-2008. Political Behavior, 35(1), 113-134. doi:10.1007/s11109-011-9185-6.
- Gemmeke, M. (1998). Politieke betrokkenheid van kinderen op de basisschool. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Grofman, B. (1996). 'Political economy: Downsian perspectives', in: R.A. Goodin en H.D. Klingemann (red), A New Handbook of Political Science, 691- 701. Oxford: Oxford University Press.
- Halpern, D. (2003), "Downing Street advisor, University of Cambridge", The Sunday Times, May 18, p. 5.
- Harrison, L. & Deicke, W. (2000). Capturing the first time voters: an initial study of political attitudes among teenagers. Youth and Policy, 67, 26-40.
- Hendriks, F. (2006). Vitale democratie. Theorie van democratie in actie. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Hermans, E. & Van Snippenburg, L.B. (1996). Women's use of TV news. In K. Renckstorf, D. McQuail & N. Jankowski (eds.), Media use as social action (pp. 139-150). London: John Libbey.
- Huang, E. (2009). The causes of youths' low news consumption and strategies for making youths happy news consumers. Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies, 15(1), 105-122. doi: 10.1177/1354856508097021.
- Huysmans F., De Haan, J. & Van den Broek, A. (2004). Achter de schermen – Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Jaarsma, B., Schram, A., Van Winden, F. & Linssen, G. (1986). Kiezersopkomst in Nederland: een empirisch onderzoek. *Acta Politica*. 21. 39-55.
- Jerit, J. (2009). Understanding the Knowledge Gap: The Role of Experts and Journalists. *Journal of Politics*, 71(2), 442-456.
- Kaase, M. & Bauer-Kaase, P. (1998). ‘Zur Beteiligung an der Bundestagswahl 1994’, in: M. Kaase en H.D. Klingemann (red.), *Wahlen und Wähler. Analysen aus Anlass der Bundestagswahl 1994*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Kanne, P. & Van Schelven, F. (2017). *Jongeren & Democratie*. I&O Research.
- Kühnel, M., Steffen, D. & Fuchs, D. (1998). ‘Nichtwählen als rationales Handeln: Anmerkungen zum Nutzen des Rational-Choice Ansatzes in der empirischen Wahlforschung II’, in: M. Kaase en H.D. Klingemann (red.). *Wahlen und Wähler. Analysen aus Anlass der Bundestagswahl 1994*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Lipset, S.M. (1981). *Political man; The racial bases of politics*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Luskin, R.C. & Bullock, J.G. (2011). “Don’t Know” Means “Don’t Know”: DK Responses and the Public’s Level of Political Knowledge. *Journal of Politics*, 73(2), 547-557. doi:10.1017/S0022381611000132.
- Mayer, R.C., Davis, J.H. & Schoorman, F.D. (1995), “An integrative model of organizational trust”, *Academy of Management Review*, Vol. 20, pp. 709-34.
- Michels, A. (2008) *Debating democracy: the Dutch case*. *Acta Politica* 43(4): 472-492.
- Miller, A.H. (1974), “Political issues and trust in Government: 1964-1970”, *The American Political Science Review*, Vol. 68, September, pp. 951-72.
- Moeller, J. & De Vreese, C. (2013) The differential role of the media as an agent of political socialization in Europe. *European Journal of Communication*, 28(3), 309-325. doi: 10.1177/0267323113482447.
- Möller, J. (2015). Media-invloed op de ontwikkeling van politieke betrokkenheid van jongeren, in: Bronner, A.E., Dekker, P., de Leeuw E., Paas, L. J., de Ruyter, K., Smidts, A. & Wieringa J.E.

- (2015). Ontwikkelingen in het Marktonderzoek Jaarboek 2015 MarktOnderzoekAssociatie. Haarlem: SpaarenHout.
- Molloy, D., White, C. & Hosfield, N. (2002). Understanding youth participation in local government: a qualitative study. *Engeland: DTLR*.
- Moore, P. (2016). *How Britain Voted*. Geraadpleegd op 27-02-17 via <https://yougov.co.uk/news/2016/06/27/how-britain-voted/>
- Mulgan, G. & Wilkinson, H. (1997). "Freedom's children and the rise of generational politics", in Mulgan, G. (Ed.), *Life after Politics: New Thinking for the Twenty-first Century*, Fontana, London.
- Neuman W.R. (1986). *The paradox of mass politics: knowledge and opinion in the American electorate*. Cambridge: Harvard University Press.
- Newman, N., Fletcher, R., Levy, D.A.L. & Kleis Nielsen, R. (2016). *Reuters Insitute Digital News Report 2016*. University of Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Nuus, M. (2002). *Scholieren over politiek: een onderzoek naar politieke oriëntaties van scholieren in 2002*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What The Internet Is Hiding From You*. Penguin UK.
- Park, A. (1999). "Young people and political apathy", in Jowell, R., Curtice, J., Park, A., Thomson, K., Jarvis, L., Bromley, C. and Stratford, N. (Eds), *British Social Attitudes. The 16th Report. Who Shares New Labour Values?*, Ashgate, Aldershot.
- Parry, G., Moyser, G. & Day, N. (1992). *Political Participation and Democracy in Britain*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pinkleton, B.E., Austin, E. & Portman, K.J. (1998). "Relationships of media use and political disaffection to political efficacy and voting behaviour", *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, Vol. 42, pp. 34-49.
- Pirie, M. & Worcester, R.M. (1998). *The Millennial Generation*, Adam Smith Institute, London.
- Powell, B. (1986). American voter turnout in comparative perspective. *American Political Science Review*, 80, 17-44.
- Powell, G. Bingham jr. (1982). *Contemporary Democracies. Participation, Stability and Violence*. Cambridge: Harvard University Press.
- Price, V. (1999). Political information. In: J.P. Robinson, P.R. Shaver & L.S. Wrightsman (eds.), *Measures of political attitudes* (pp. 591-639). San Diego: Academic Press.
- Qrius. (2003). *Jongeren 2003: niets willen missen*. Amsterdam: Qrius.

- Raeymaeckers, K. (2003). De kloof tussen jongeren en nieuws. In D. Biltreyst & Y. Peeren (eds.). *Nieuws, Democratie & Burgerschap. Onderzoek over hedendaagse nieuwsmedia*. Gent: Academia Press.
- Reif, K. & Schmitt, H. (1980). Nine second-order national elections: A conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research*, 8, 3–44.
- Rousseau, J.J. (1762). *The social contract or principles of political right*. Constitution Society.
- Russell, A., Fieldhouse, E., Purdam, K. & Kalra, V. (2002). *Voter engagement and young people*. London: The Electoral Commission.
- Schorb, B. & Theunert, H. (2000). Jugend - politik - fernsehen: einfürung und fragestellung. In B. Schorb & H. Theunert (Eds.), "Ein bisschen wählen dürfen..." jugend - politik - fernsehen. Eine untersuchung zur rezeption von fernsehinformation durch 12- bis 17-jährige (pp. 13-35). München: KoPäd Verlag.
- Sharifi, M.N. (2016). *Brexit legt pijnlijke generatiekloof bloot*. Geraadpleeg op 27-02-17 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/06/26/brexit-legt-pijnlijke-generatiekloof-bloot-a1401458>
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2015a). *Sociaal en institutioneel vertrouwen in Nederland. Bevolkingstrends januari 2015*.
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2015b). *Meer democratie, minder politiek? Een studie van de publieke opinie in Nederland*.
- Ter Bogt, T.F.M. & Van Praag, C.S. (1992). *Jongeren op de drempel van de jaren negentig*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Texeira, R. (1992). *The disappearing American voter*. Washington: The Brookings Institution.
- Thomassen, J., Aarts, K. & Van der Kolk, H. (2000). *Politieke veranderingen in Nederland 1971-1998. Kiezers en de smalle marges van de politiek*. De auteurs.
- Van der Brug, W. (2017). *Waarom moet je gaan stemmen op 15 maart?* Geraadpleegd op 17-02-17 via <http://www.3fm.nl/nieuws/detail/366321/Waarom-moet-je-gaan-stemmen-op-15-maart%3F>
- Van der Linden, F. (1990). *Groot worden in een klein land: feiten en cijfers uit het onderzoek naar de leefwereld van jongeren tussen 12 en 21 jaar*. Nijmegen: KUN: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- Van der Veer, N., Boekee, S. & Peters, O. (2017). *Nationale Social Media Onderzoek 2017. Het grootste trendonderzoek van Nederland naar het gebruik en verwachtingen van social media #NSMO*. Newcom Research & Consultancy B.V.

- Van Snippenburg, L.B, Hagemann, C. & Hendriks Vettehen, P. (2002). Politieke kennis en mediagebruik in Nederland. *Mens en Maatschappij*, vol. 77, iss. 1, (2002), pp. 65-79.
- Verba, S., Burns, N. & Schlozman, K.L. (1997). Knowing and caring about politics: gender and political engagement. *The Journal of Politics*, 59, 1051-1072.
- Verhoeven, S. (2004). 'Veranderend politiek burgerschap en democratie. In: De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat, Publisher: Amsterdam University Press, Editors: E.R. Engelen & M. Sie Dhian Ho, pp.55-77.
- Vis, J.C.P.M. (1995). Politieke kennis en politieke vorming: een studie naar de parate kennis van docenten geschiedenis en staatsinrichting en docenten maatschappijleer van politieke zaken. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Westerwick, A., Kleinman, S.B. & Knobloch-Westerwick, S. (2013). Turn a Blind Eye If You Care: Impacts of Attitude Consistency, Importance, and Credibility on Seeking of Political Information and Implications for Attitudes. *Journal of Communication*, n/a–n/a. doi:10.1111/jcom.12028.
- White, C., Bruce, S. & Ritchie, J. (2000). Young Peoples' Politics. Political Interest and Engagement amongst 14-24 Year Olds, Joseph Rowntree Foundation, York Publishing Services, York.
- Wineburg, S. & McGrew, S. (2016). Why Students Can't Google Their Way to the Truth. Stanford History Education Group.
- Wittebrood, K. (1992). Het politieke kennisniveau van de Nederlandse burger. *Acta Politica*, 27, 135-159.

Bijlagen

Bijlage 1. Aangepaste enquête

1. Wat is je geslacht?
Man, vrouw, anders
2. Wat is je leeftijd?
3. Aan welke school studeer je?
4. Op welke partij zou je stemmen als er vandaag verkiezingen zijn?
 - a. VVD
 - b. PvdA
 - c. PVV
 - d. SP
 - e. CDA
 - f. D66
 - g. ChristenUnie
 - h. GroenLinks
 - i. SGP
 - j. Partij voor de Dieren
 - k. 50-PLUS
 - l. VNL Voor Nederland
 - m. DENK
 - n. Nieuwe Wegen
 - o. Forum voor Democratie
 - p. GeenPeil
 - q. Artikel 1
 - r. Overig of blanco
 - s. Ik ga niet stemmen
5. In hoeverre ben jij het met de volgende uitspraken eens of oneens? (Helemaal eens, eens, neutraal, oneens, helemaal oneens, weet ik niet)
Politici zijn eerlijk
Politici zijn zakkenvullers
Politici houden zich aan hun beloftes
Politici zijn corrupt
Politici zijn betrouwbaar
Politici hebben alleen maar mooie praatjes
Politici zitten er voor zichzelf en niet voor de kiezer
6. Hoeveel vertrouwen heb jij in een eerlijk verloop van de verkiezingen van 15 maart a.s., is dat...
(Heel veel, veel, neutraal, weinig, heel weinig, weet ik niet)

7. Hoe tevreden ben jij over de manier waarop de democratie in Nederland functioneert? (Zeer tevreden, tevreden, neutraal, ontevreden, zeer ontevreden, weet ik niet)
8. Hoe tevreden ben jij over de manier waarop in de Nederlandse politiek besluiten tot stand komen? (Zeer tevreden, tevreden, neutraal, ontevreden, zeer ontevreden, weet ik niet)
9. Hoe tevreden ben jij over de mate waarin in Nederland rechten van het individu worden beschermd? (Zeer tevreden, tevreden, neutraal, ontevreden, zeer ontevreden, weet ik niet)
10. In hoeverre ben jij het met de volgende uitspraken eens of oneens? (Helemaal eens, eens, neutraal, oneens, helemaal oneens, weet ik niet)
 - a. Over sommige voor ons land belangrijke beslissingen moet door de kiezers zelf worden gestemd door middel van een referendum.
 - b. De minister-president zou rechtstreeks door de kiezers moeten worden gekozen.
 - c. Mensen moeten eerst worden getoetst op hun kennis van de democratie, voordat ze mogen stemmen.
 - d. Mensen moeten eerst worden getoetst op hun kennis van wat er speelt in de samenleving, voordat ze mogen stemmen.
 - e. Ik kan moeilijk een mening vormen over politieke kwesties.
 - f. Ik ben geïnteresseerd in de politiek. (Alleen mbo en hbo ondervraagd)
11. Van welke kanalen maak je vooral gebruik om aan nieuws over politieke gebeurtenissen te komen? **Nummer je top 3**
 Krant, TV-journaals, Talkshow, Zondag met Lubach en andere satirische programma's, Radio, Twitter, Facebook, Instagram, Snapchat, Blogs, Nieuwsapps of -websites, gesprekken met vriend/familie
12. Waar of niet waar?
 De Eerste Kamer wordt direct gekozen door het volk
 Kabinet Rutte-I was een politieke partij
 Geert Wilders is vice-premier geweest
 De huidige regering bestaat uit VVD en PvdA
 De Staten-Generaal omvat de Eerste en Tweede Kamer
 De Tweede Kamer telt 150 kamerzetels
 Momenteel bestaat de oppositie alleen uit de PVV, de SGP en de SP

Bijlage 2. Originële enquête

Algemene vragen

Wat is je geslacht?

1. Man
2. Vrouw
3. Anders

Aan welke school studeer je?

Aan welke faculteit studeer je?

Faculteiten HU:

- Faculteit Communicatie & Journalistiek (FCJ)
- Faculteit Economie & Management (FEM)
- Faculteit Educatie (FE)
- Faculteit Gezondheidszorg (FG)
- Faculteit Natuur & Techniek (FNT)
- Faculteit Maatschappij & Recht (FMR)

Faculteiten UU:

- Geesteswetenschappen
- Recht, Economie, Bestuur en Organisatie
- Geowetenschappen
- Geneeskunde
- Diergeneeskunde
- Sociale Wetenschappen
- Bètawetenschappen
- Een van beide University Colleges

Ben je lid van een politieke partij?

1. Ja
2. Nee

Stemintentie

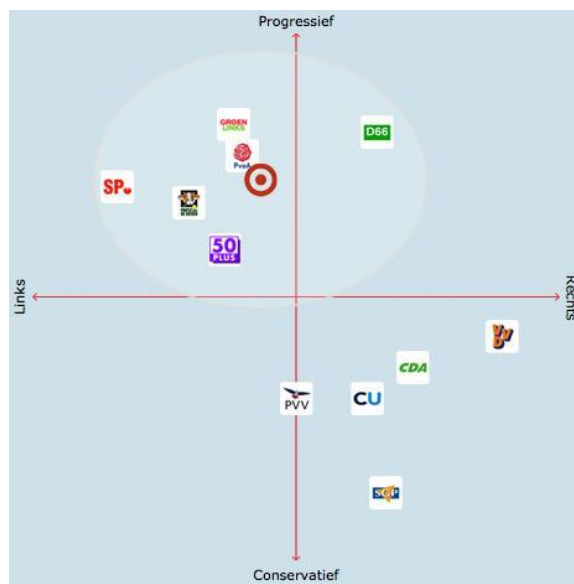
Op welke partij zou je stemmen als er vandaag verkiezingen zijn?

- a. VVD
- b. PvdA
- c. PVV
- d. SP
- e. CDA
- f. D66
- g. ChristenUnie
- h. GroenLinks
- i. SGP
- j. Partij voor de Dieren
- k. 50-PLUS

- l. VNL Voor Nederland
- m. DENK
- n. Nieuwe Wegen
- o. Forum voor Democratie
- p. GeenPeil
- q. Artikel 1
- r. Overig of blanco
- s. Ik ga niet stemmen

Links-rechts

1. Geef op een schaal van 1 tot 10 aan hoe links of rechts je jezelf vindt (1= heel links, 10 = heel rechts).
2. In welk blokje plaats je jezelf?

3. Plaats de VVD, D66 en de SP in het juiste blokje.

Immigratie: Eens of oneens?

Vluchtelingen zijn welkom.

Eens

oneens

Vertrouwen in politiek

In hoeverre ben je het met de volgende uitspraken eens of oneens?

1. Politici zijn eerlijk	Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens	weet ik niet
2. Politici zijn zakkenvullers	Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens	weet ik niet
3. Politici houden zich aan hun beloftes	Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens	weet ik niet
4. Politici zijn corrupt	Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens	weet ik niet
5. Politici zijn betrouwbaar	Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens	weet ik niet
6. Politici hebben alleen maar mooie praatjes	Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens	weet ik niet

7. Politici zitten er voor zichzelf en niet voor de kiezer
Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens weet ik niet

Vertrouwen in systeem

1. Hoeveel vertrouwen heb jij (in het algemeen) in een eerlijk verloop van de verkiezingen van 15 maart a.s., is dat...
Heel veel – veel – neutraal – weinig – heel weinig weet ik niet

2. Hoe tevreden ben jij over de manier waarop de democratie in Nederland functioneert?
Zeer tevreden – tamelijk tevreden – niet erg tevreden – helemaal niet tevreden weet ik niet

3. En hoe tevreden ben jij over de manier waarop in de Nederlandse politiek besluiten tot stand komen?
Zeer tevreden – tamelijk tevreden – niet erg tevreden – helemaal niet tevreden weet ik niet

4. Hoe tevreden ben jij over de mate waarin in Nederland rechten worden beschermd?
Zeer tevreden – tamelijk tevreden – niet erg tevreden – helemaal niet tevreden weet ik niet

Directe democratie

In hoeverre ben je het met de volgende uitspraken eens of oneens?

1. Over sommige voor ons land belangrijke beslissingen moet door de kiezers zelf worden gestemd door middel van een referendum. Ben je het daarmee:
Helemaal eens - eens - neutraal - oneens - helemaal oneens weet ik niet

2. De minister-president zou rechtstreeks door de kiezers moeten worden gekozen. Ben je het daarmee:
Helemaal eens - eens - neutraal - oneens – helemaal oneens weet ik niet

Wie mogen er stemmen?

In hoeverre ben je het met de volgende uitspraken eens of oneens?

1. Mensen moeten eerst worden getoetst op hun kennis van de democratie, voordat ze mogen stemmen.
Helemaal mee eens - mee eens - mee oneens - helemaal mee oneens weet ik niet

2. Mensen moeten eerst worden getoetst op hun kennis van wat er speelt in de samenleving, voordat ze mogen stemmen.
Helemaal mee eens - mee eens - mee oneens - helemaal mee oneens weet ik niet

Tolerantie: Eens of oneens?

Hier word ik bang van.

Eens

oneens

Tolerantie: Eens of oneens?

Dit zou ik liever niet zien.

Eens

oneens

Mening

Ik kan moeilijk een mening vormen over politieke kwesties.

Helemaal oneens – oneens – neutraal – eens – helemaal eens

weet ik niet

Politiek nieuws

Van welke kanalen maak je vooral gebruik om aan nieuws over **politieke** gebeurtenissen te komen?

Nummer je top 3. Vul in:

- Krant
- TV-journaals
- Talkshows
- Zondag met Lubach en andere satirische programma's
- Radio
- Twitter
- Snapchat
- Facebook
- Instagram
- Gesprekken met vrienden/familie
- Nieuwsapps of -websites
- Blogs

Partijkeuze

Kun je op een schaal van 1 tot 5 aangeven in hoeverre de volgende factoren een rol spelen in je keuze voor een partij? (Zeer grote rol tot en met speelt helemaal geen rol, ik weet het niet)

- Lijsttrekker van de partij
- Politieke programma van de partij
- Principes van de partij
- Hoe goed de partij het deed in het parlement of in de regering de afgelopen 4 jaar
- Grote kans om in het parlement te komen
- Gevoel
- Familietraditie
- Stemwijzers

Algemeen

Waar of niet waar?

1. De Eerste Kamer wordt direct gekozen door het volk
2. Kabinet Rutte-I was een politieke partij
3. Geert Wilders is vice-premier geweest
4. De huidige regering bestaat uit VVD en PvdA
5. De Staten-Generaal omvat de Eerste en Tweede Kamer
6. De Tweede Kamer telt 150 kamerzetels
7. Momenteel bestaat de oppositie alleen uit de PVV, de SGP en de SP

Kies het goede antwoord

1. Deze persoon is lijsttrekker van.... de PvdA, de VVD, GroenLinks, Forum voor Democratie
2. Van wie is deze uitspraak: 'Pleur op!' Kies uit: Geert Wilders, Mark Rutte, Thierry Baudet